

จารึกมั่งคларถ (K.567) : การศึกษาวิเคราะห์สารัตถะ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ข

ภาควิชาภาษาตะวันออก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

จารึกมั่งคларถ (K.567) : การศึกษาวิเคราะห์สารัตถะ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก แผน ข

ภาควิชาภาษาตะวันออก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

MANGALARTHA INSCRIPTION (K. 567) : AN ANALYSIS OF THE ESSENCE

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Master of Arts Epigraphy in Thai and Oriental Languages

Department of Oriental Languages

Academic Year 2023

Copyright of Silpakorn University

640320005 : จารึกภาษาไทยและภาษาตะวันตก แผน ข

คำสำคัญ : สมัยปลายพระนคร/ มังคลารถ / ขมมหาประธาน / จารึกสมัยปลายพระนคร, ดาวเกตุ

นาย ธิติ เขาวนลิขิต: จารึกมังคลารถ (K.567) : การศึกษาวิเคราะห์สาระสำคัญของ อาจารย์ที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กังวล คัชชิมา

การค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแปลและศึกษาวิเคราะห์ตัวอักษรและสาระที่ได้
จากจารึกมังคลารถ(K.567) และนำข้อมูลที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาและภาพสะท้อนทางสังคมที่
ปรากฏในจารึก

ผลการศึกษาพบว่า จารึกมังคลารถนี้สร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าศรีนทรชวรมัน(พ.ศ.1850
-1870) เนื้อหากล่าวถึงประวัติของตระกูลของพราหมณ์ขมมหาประธานในการรับใช้กษัตริย์ใน
อาณาจักรกัมพูชาตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าศรีนทรชวรมัน มี 4
ด้าน โดยด้านที่ 1-3 กล่าวถึงที่มาของการสร้างปราสาทและรูปเคารพหลัก เนื่องในโอกาสที่ขมมหา
ประธานเสียชีวิตเมื่ออายุ 104 ปี และในด้านที่ 4 กล่าวสรรเสริญศรีนทรเศรษฐ ในการสืบทอดการดูแล
ปราสาทแห่งนี้ นอกจากนี้พบความคลาดเคลื่อนในตีความครั้งก่อนว่า ผู้ที่มีอายุ 104 ปีนี้คือ ขมมังคลา
รถ จึงทำให้ปราสาทแห่งนี้ได้ชื่อว่า ปราสาทมังคลารถ แต่ที่จริงคือขมมหาประธาน และรูปเคารพใน
ปราสาทเป็นรูปเคารพของขมมหาประธานและภรรยาของเขา ต่างจากเดิมที่เชื่อกันว่าเป็นรูปขมมัง
คลารถกับมารดา และพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 สิ้นพระชนม์ก่อนที่พระเจ้าศรีนทรชวรมันจะขึ้นครองราชย์
ในแง่เนื้อหา พบว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ครองเมืองศรีนทรราชปุระในปี ม.ศ. 1102 สองปีก่อนครอง
เมืองยโสธรปุระ พบในช่วงปลายพระนครนั้นใช้ระบบการแต่งตั้งยุพราชเพื่อเป็นรัชทายาท และการ
สืบทอดของพราหมณ์บัณฑิตมีการสืบทอดได้ทั้งทางสายผู้ชายและผู้หญิง และจากการคำนวณฤกษ์
และวันเดือนปีในการสร้างปราสาทเปรียบเทียบกัน พบว่าการเปรียบเทียบวันทางสุริยคติกับวันทาง
จันทรคติในสมัยพระนครนั้น การคำนวณวันเดือนปีตามวิธีของ schram ให้ค่าใกล้เคียงความจริงมาก
ที่สุด และดาวเกตุในจารึกเขมรไม่ได้โคจรตามคัมภีร์ที่มีบันทึกไว้ในอินเดียและจีน

640320005 : Major Epigraphy in Thai and Oriental Languages

Keyword : late angkorian period/mangalartha/jayamahtpradhan/ late angkor inscription, ketu

MR. Thiti CHAOVANALIKIT : Mangalartha inscription (K. 567) : An analysis of the essence
Thesis advisor : Assistant Professor Kangvol Khatshima

This independent research aims to translate and critically analyze the characters and substance derived from the Maṅgalārtha Inscription (K.567). The data obtained is then compared to the content and social reflections evidence in the inscription.

The study reveals that the Maṅgalārtha Inscription was created during the reign of King Ṛṇḍravarman (AD 1307-1327). The content details the history of the family of Brahmin Jayamahāpradhāna, who served the kings of the Cambodian kingdom from the reign of King Jayavarman VII up to King Ṛṇḍrajayavarman. The inscription consists of four sides. Sides 1-3 describe the purpose of the construction of the temple and the main idols, commemorating Jayamahāpradhāna's death at the age of 104. Side 4 praises Ṛṇḍraḍekhara for continuing to maintain the temple.

Additionally, the study identifies inaccuracies in previous interpretations, which mistakenly identified the 104-year-old figure as Jayamaṅgalārtha, hence naming the temple Maṅgalārtha Temple. In fact, the figure is Jayamahāpradhāna, and the idols in the temple represent Jayamahāpradhāna and his wife, differing from the earlier belief that they depicted Jayamaṅgalārtha and his mother. It also clarifies that King Jayavarman VIII passed away before King Ṛṇḍravarman's ascension.

Content-wise, it is found that King Jayavarman VII ruled Ṛṇḍrarājapura in the year 1102 AD, two years before ruling Yasodharapura. In the late Angkor period, a system of appointing heirs (Yuvaraja) was used, and the scholarly Brahmin lineage was inheritable through both male and female lines. By comparing the auspicious dates and times for the temple construction, it was determined that the method of calculating dates during the Angkor period, as analyzed using Schram's method, provides the closest approximation to historical reality. Additionally, the movements of Ketu as recorded in the Khmer inscriptions did not correspond with those recorded in Indian and Chinese scriptures.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยคามอนุเคราะห์จากอาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ที่ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งหลายท่าน ได้แก่

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังวล คัชขิมา ที่ได้กรุณาแนะนำหัวข้อและแนวทางในการทำงานสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ตลอดจนช่วยในการหาข้อมูลและช่วยติดต่อและแนะนำให้เห็นจารึกปราสาทและปราสาทที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้ตัวสำเนาจารึกมา

อาจารย์ ดร. อุเทน วงศ์สถิตย์ ที่ได้ให้ชี้แนะในการทำ การปริวรรต และการแปลเนื้อหาข้อมูลในจารึก ตลอดจนให้คำแนะนำในการวิเคราะห์เนื้อหาจนสำเร็จ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ มั่งมีสุขศิริ ที่ได้ให้ความกรุณาช่วยชี้แนะ ช่วยให้ข้อคิดเห็นอธิบายความและแปลเนื้อหาความในจารึกจนสำเร็จลุล่วง

ดร. ทรงธรรม ปานสกุณ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ให้ความเห็น ตลอดจนติดต่อแหล่งข้อมูลต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่ง EFEO ทำให้ได้เอกสารทุกอย่างที่ต้องการในการนำมาศึกษาสารนิพนธ์ฉบับนี้

ดร. KUNTHEA CHHOM จาก Apsara National Authority (Siem Reap) ที่ได้ให้สำเนาจารึกเพื่อนำมาวิเคราะห์ในตอนแรก

ดร. Dominique Soutif จาก EFEO ด้วยการประสานจากอาจารย์ทรงธรรม ปานสกุณ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์สำเนาจารึกต้นฉบับจากEFEO ที่มีความคมชัดสามารถนำมาวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ดร. Hunter Watson ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้ความอนุเคราะห์ทำให้ได้เห็นภาพจารึกตัวจริงทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสำเนาที่เห็นเกิดจากรอยแตกหรือรอยจารึกได้ชัดเจนขึ้น

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านตลอดจนอาจารย์ในภาควิชาทุกท่านและอาจารย์อรรธรณ บัญญฤทธิ์ ที่ได้กรุณาอ่าน ตรวจสอบแก้ไข ความบกพร่องต่างๆของการค้นคว้าครั้งนี้และให้คำชี้แนะที่เป็นประโยชน์อย่างมากจนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงได้ในที่สุด

หากงานค้นคว้าครั้งนี้สามารถยังประโยชน์ให้แก่วงการวิชาการหรือประวัติศาสตร์อยู่บ้าง ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นก็เกิดจากความอนุเคราะห์ของท่านที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
บทที่ 2 ปรีวรรต และแปลความหมายของจารึกมิ่งคสารถ K. 567.....	6
บทที่ 3 การวิเคราะห์ตัวอักษรในจารึก.....	41
บทที่ 4 การวิเคราะห์สำริดที่ปรากฏในจารึก.....	47
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	64
บทสรุป.....	64
ข้อเสนอแนะ.....	65
รายการอ้างอิง.....	67
ประวัติผู้เขียน.....	70

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	แสดงการสรุปเนื้อความในการแปลที่แตกต่างกับสองครั้งแรก..... 38
ตารางที่ 2	ตารางเปรียบเทียบตัวอักษรที่มีลักษณะเด่นในจารึกมั่งคลารถ (K.567) ในแต่ละด้าน 41
ตารางที่ 3	ตารางแสดงตัวอักษรที่มีแนวโน้มจะมีลักษณะเฉพาะในช่วงปลายพระนคร 43
ตารางที่ 4	ตารางเปรียบเทียบตัวอักษรที่ศึกษา ในจารึกช่วงพุทธศตวรรษที่ 19..... 44
ตารางที่ 5	สรุปจารึกที่กล่าวถึงอินทปุระ..... 51
ตารางที่ 6	ตารางแสดงนิยายย่อยในไวยณพนิกาย..... 60

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1	แสดงตำแหน่งจาร์ริกที่ระบุมืองอินทรปุระ..... 54
ภาพที่ 2	แสดงช่องว่างระหว่างตัวอักษรในสำเนาจาร์ริกโคลกที่ 47..... 57
ภาพที่ 3	ภาพแสดง ฐานวางรูปเคารพ ที่มีช่องวางรูปเคารพสองช่องในฐานเดียว 59
ภาพที่ 4	ภาพแสดงทับหลังแสดงรูปวามนาวตาร..... 59
ภาพที่ 5	ดวงฤกษ์ที่พบในจาร์ริกเขมร เลข 8 แสดงถึงราหู และเลข 9 แสดงถึงดาวเกตุ..... 62
ภาพที่ 6	ฤกษ์เปรียบเทียบตำแหน่งดาวเกตุในจาร์ริกเขมรและ Black moon lilith..... 63

บทที่ 1

บทนำ

ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรกัมพูชาในช่วงหลังจากสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ลงมาจนกระทั่งสิ้นสุดสมัยพระนครนั้นมีข้อมูลที่จำกัด เนื่องจากมีเอกสารและจารึกที่อยู่ในยุคนี้มีจำนวนไม่มากนัก จากการตรวจสอบข้อมูลจารึกในทะเบียนข้อมูลของ EFEO(2017) (ข้อมูลปัจจุบัน จนถึง พ.ศ. 2566) โดยนับจาก ปี พ.ศ. 1139 (พ.ศ. 1760) ซึ่งเป็นปีที่พบจารึกของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 หลักสุดท้ายที่พบในปัจจุบัน (K.1234) ถึงปี พ.ศ. 1353 (พ.ศ. 1974) ซึ่งเป็นปีที่ปรากฏในพงศาวดารไทยฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ที่กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าสามพระยาเสด็จไปตีเมืองพระนครได้ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นช่วงเวลาสิ้นสุดของสมัยพระนคร พบจารึกที่อาจจะจัดอยู่ในช่วงนี้ได้ จำนวน 38 หลัก โดยเป็นจารึกที่สามารถระบุศักราชที่จารได้ 15 หลัก หลักที่เหลือ บางส่วนไม่ระบุศักราช แต่ระบุชื่อบุคคล เช่น ชื่อพระมหากษัตริย์ให้อ้างอิงได้ ส่วนที่เหลือระบุศักราชที่เล่าเหตุการณ์ในช่วงนี้ไว้ แต่ไม่ได้ระบุศักราชที่จารึก จารึกทั้ง 38 หลักนี้เป็นจารึกที่สลักอยู่กับตัวปราสาท เคลื่อนย้ายไม่ได้อยู่ 29 หลัก ที่เหลือจารอยู่บนวัตถุที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ซึ่งอาจมีผลในการวิเคราะห์ข้อมูลในจารึกได้ ในจำนวนจารึกทั้งหมดนี้มีจารึกที่มีขนาดยาวและกล่าวถึงเรื่องราวของกษัตริย์หลายพระองค์ในช่วงนี้มี 2 หลัก ได้แก่ จารึกที่ปราสาทมังกลารถ (K.567) และจารึกกบิลปุระ (K.300) เท่านั้น

สำหรับจารึก K.567 นี้ ได้รับการปริวรรตและแปลอย่างละเอียดเพียงครั้งเดียว เป็นภาษาฝรั่งเศส โดย Louis Finot ในปี พ.ศ. 2468 ตีพิมพ์ลงใน Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient .Tome 25 หน้า 393 – 406 และมีการปริวรรตเป็นอักษรเทวนาครี พร้อมแปลอย่างสรุปความอีกครั้งหนึ่ง โดย RC majumdar ลงใน The Asiatic society monograph series vol. VIII (Inscriptions of Kambuja) ในปี พ.ศ. 2496 ซึ่งเนื้อหาที่แปลของทั้งสองฉบับนี้มีข้อความที่แตกต่างกันเล็กน้อย ซึ่งทั้งสองฉบับนี้ต่างก็ได้รับการนำไปตีความและอ้างอิงเป็นจำนวนมาก จารึกหลักนี้ ในปัจจุบัน มีเอกสารและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่พบใหม่มากขึ้น การปริวรรตและแปลใหม่โดยละเอียดอีกครั้ง อาจจะทำให้เราได้รับทราบหรือตีความข้อมูลที่เปลี่ยนไปและชัดเจนขึ้น จึงเป็นที่มาของการศึกษาครั้งนี้

จารึกมังคลารถหลักนี้ พบในปราสาทมังคลารถ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ปราสาทโตบ ตะวันออก ตั้งอยู่ในบริเวณทิศตะวันออกเฉียงของพระราชวังหลวง ในเขตกำแพงเมืองพระนคร ปราสาทหลังนี้เป็นปราสาทขนาดเล็กหลังเดียวตั้งอยู่บนฐานสองชั้นเป็นรูปกากบาท มีบันไดทางขึ้นทั้งสี่ด้าน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมในยุคหลังบายน มีประตูหลักหันไปทางทิศตะวันออกเฉียง ส่วนประตูที่เหลือเป็นประตูหลอก บริเวณเครื่องบนของตัวปราสาทหายไป ส่วนหน้าต่างมีการสลักรูปเป็นมู่อั้งไว้บางส่วนและประตูหลอกเป็นแบบเรียงซึ่งตรงกับช่วงศิลปะแบบบายน ภายในห้องครรภคฤหะเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดประมาณ 2.2 เมตร ปัจจุบัน ยังมีฐานรูปเคารพที่เจาะรูไว้ประดิษฐานรูปเคารพสองรูปในแท่นเดียวกัน ปราสาทหลังนี้เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นในไฉยพนิกาย โดยปรากฏหน้าบันและทับหลังสลักร่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระวิษณุเป็นส่วนใหญ่ เช่น หน้าบันประธานทางทิศตะวันออกเฉียงและสลักเป็นภาพเล่าเรื่องตอนวามนาวตาร ทางทิศใต้ พบหน้าบันรูปวิษณุอนันตศायิน ทางตะวันตก พบทับหลังรูปพระกฤษณะโควรรธนะ ส่วนทางทิศเหนือพบหน้าบันรูปศิวนาฏราชและทับหลังเรื่อง การกวนเกษียรสมุทร นอกจากนี้ในบริเวณปราสาทยังพบรูปกฤษณะโควรรธนะตั้งบนหลักหินที่แกะสลักรูปพระวิษณุที่ฐานทั้งสี่ด้าน ปราสาทนี้มีรายงานการบันทึกครั้งแรกโดย Ducret ในปี พ.ศ. 2444 และได้รับการขึ้นทะเบียนในบัญชีของ Etienne Lunet de Lajonquiere เป็นโบราณสถานหมายเลข M.487 เมื่อพ.ศ. 2454 (de Lajonquiere, 1911) และได้รับการบูรณะโดย Henri Marchal ในปี พ.ศ. 2467 (Glaize, 1993) ในการบูรณะนั้นได้พบจารึกอยู่สองหลักในปราสาทแห่งนี้ ได้แก่ K.488 เป็นจารึกที่ติดที่กรอบประตูทางด้านขวาของประตูปราสาททิศตะวันออกเฉียง และ จารึก K.567 ที่พบอยู่ในใจกลางปราสาท

สำหรับ จารึก K.488 มี 41 บรรทัดเป็นจารึกเป็นอักษรเขมรช่วงปลายพระนคร ภาษาสันสกฤต Finot บันทึกไว้ว่า จารึกนี้สึกกร่อนมาก อ่านได้เพียงคำสรรเสริญต่ออัครมเหสีของพระเจ้าศรีศรีนทรวรมัน และมีเลขศักราชบันทึกไว้ว่าจารในปี ม.ศ. 1217 (พ.ศ. 1838) (Finot, 1925)

ส่วนจารึก K.567 ที่เป็นจารึกที่จะนำมาศึกษานั้น เป็นจารึกหินทรายรูปกระโจมพบอยู่ในใจกลางปราสาทระหว่างการขุดแต่งในปี พ.ศ. 2467 มีสี่ด้าน เขียนด้วยตัวอักษรเขมรช่วงปลายพระนคร เป็นภาษาสันสกฤต ด้านแรกและด้านที่สองมี 28 บรรทัด ด้านที่สามมี 30 บรรทัด ส่วนด้านสุดท้ายมี 30 บรรทัดรวมกับอีกสองบรรทัดในแนวตั้ง ซึ่งตัวอักษรมีขนาดเล็กและอยู่ติดกันมากกว่าด้านอื่น ในด้านที่ 4 นี้จารึกมีความสึกกร่อนเสียหายมากที่สุด

จารึกนี้ เขียนเป็นภาษาสันสกฤต โดยสองโคลกแรกเขียนเป็นวสันตดิถีฉันท มีเนื้อความสรรเสริญพระวิษณุ และพระลักษมี ส่วนโคลกที่เหลือทั้งหมดเขียนอยู่ในรูปฉันทที่ชื่อ อนุชฎุก กล่าวถึงพราหมณ์สายสกุลหนึ่งซึ่งต้นตระกูล คือ ชยมหาประธาน มาจากเมือง นรปติเทศะ ได้แต่งงานกับหญิงสาวจากตระกูลพราหมณ์แห่งเมืองราเชนทรคราม มีบุตร 6 คน เป็นผู้ชาย 4 คน ผู้หญิง 2 คน ลูกสาวคนโตได้เป็นมเหสีของพระเจ้าชัวยรมันที่ 8 มีหลานชื่อ ชยมงคลารถ ได้เป็นอาจารย์ในสมัยของพระเจ้าศรีศรีนทรชัวยรมัน เมื่อเขามีอายุได้ 104 ปี กษัตริย์ได้สร้างปราสาทและรูปเคารพของเขาและแม่ขึ้นในปราสาทนี้ และกล่าวถึงลูกชายของชยมหาประธานที่ได้รับราชการในสมัยของพระเจ้าศรีศรีนทรชัวยรมัน โดยได้รับการพระราชทานชื่อให้เป็น ศรีศรีนทรเศขร

จารึกนี้เป็นจารึกภาษาสันสกฤตหลักๆ ที่พบในสมัยพระนคร นับเป็นจารึกที่สำคัญมากต่อการเขียนประวัติศาสตร์ของอาณาจักรกัมพูชาในช่วงระยะเวลานี้ เนื่องจากกล่าวถึง ศักราชที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์กัมพูชาไว้ 4 แห่ง โดยพูดถึงปีที่พระเจ้าชัวยรมันที่ 7 ขึ้นครองราชย์ ปีที่คาดว่าพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 น่าจะสวรรคต ปีที่สร้างปราสาทและปีที่พระเจ้าศรีศรีนทรชัวยรมันขึ้นครองราชย์ และยังกล่าวถึงเหตุการณ์ตั้งแต่ในช่วงของพระเจ้าชัวยรมันที่ 7 ที่ได้ขับไล่จามปาออกไปจนถึง ช่วงสมัยของพระเจ้าศรีศรีนทรชัวยรมันครองราชย์อยู่

จากการตรวจสอบคำปริวรรตของทั้ง **Finot** และ **Majumdar** พบว่า มีความแตกต่างกันในรายละเอียดอยู่บ้าง เช่น ลูกสาวของชยมหาประธาน ที่ได้เป็นมเหสีของชัวยรมันที่ 8 นั้น **Finot** ตีความเป็นบุตรคนที่สอง ส่วน **Majumdar** แปลว่าเป็นลูกสาวคนโตแต่เป็นลูกคนที่สอง หรือข้อความที่กล่าวถึง ลูกสาวคนที่ได้แต่งงานกับชยมงคลารถนั้น **Finot** แปลว่าเป็นน้องสาวของภรรยาชยมหาประธาน แต่ **Majumdar** แปลว่าเป็นลูกสาวคนเล็กของชยมหาประธานและสาเหตุที่พระเจ้าศรีศรีนทรชัวยรมันขึ้นครองราชย์ เนื่องจากพระเจ้าศรีศรีนทรชัวยรมัน ออกบวชตามความเห็นของ **Majumdar** ส่วน **Finot** ให้ความเห็นว่าเสียชีวิต เนื่องจากการแตกต่างในการแปลอยู่บ้างและการแปลทั้งสองนี้ ได้มีนักวิชาการนำไปใช้อธิบายถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ช่วงนี้จำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ยังมีเนื้อความที่ไม่ตรงกัน การปริวรรตใหม่จึงมีความจำเป็นเพื่อที่จะตรวจหาความถูกต้องของข้อมูล

และเนื่องจากเนื้อความในจารึกนี้ ยังมีเนื้อความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ในช่วงปลายพระนคร เช่น การขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าชัวยรมันที่ 7 การสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 การขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าศรีศรีนทรชัวยรมัน เป็นต้น แต่หลังจากที่ **Finot** และ **Majumdar** ได้แปลและวิเคราะห์ภาพรวมของจารึกแล้วไม่ปรากฏผู้ที่วิเคราะห์ภาพรวมของจารึกอีก

พบเพียงการคัดลอกความเห็นของทั้งสองบางส่วนไปใช้หรือวิเคราะห์ซ้ำ ทำให้มีความคลาดเคลื่อนของข้อมูลในการวิเคราะห์ที่ได้ ตัวอย่างที่ได้อย่างชัดเจน ได้แก่ พราหมณ์ที่มีอายุครบ 104 ปี ที่เป็นสาเหตุในการสร้างปราสาทนี้ Finot ได้ให้ความเห็นว่า คนผู้นี้คือ ชยมังคลารถ และมีผู้นำไปกล่าวอ้างอย่างกว้างขวางจนทำให้ปราสาทแห่งนี้ถูกเรียกว่า ปราสาทมังคลารถ แต่ถ้าพิจารณาจากเนื้อความตลอดทั้งหลักแล้วจะพบว่า คนผู้นี้แท้จริงคือ ชยมหาประธาน ผู้เป็นต้นตระกูลนี้

การอ่านแปล และตีความใหม่โดยวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่พบเพิ่มขึ้นในสมัยปัจจุบัน จะทำให้ข้อมูลที่ได้จากจารึกนี้มีความชัดเจนขึ้นและสามารถนำสารัตถะที่ได้ไปใช้ในการอธิบายประวัติศาสตร์ของอาณาจักรกัมพูชาในช่วงเวลานี้ได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ปರಿวรรตและแปลเนื้อหาในจารึกมังคลารถ (K.567) เป็นภาษาไทย
2. วิเคราะห์ตัวอักษรในจารึก
3. วิเคราะห์สารัตถะที่ปรากฏในจารึกหลักนี้และเปรียบเทียบกับข้อมูลในจารึกอื่นๆ

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาจารึกมังคลารถ (K.567) จากสำเนาที่ได้จาก EFEO มาเปรียบเทียบกับข้อมูลการปริวรรตและคำแปลของจารึกนี้ที่ได้มีผู้ทำไว้ก่อน ได้แก่ คำปริวรรตและแปลของ Louis Finot ที่พิมพ์ใน Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient ในปี ค.ศ. 1925 และ Majumdar ที่พิมพ์ใน Inscriptions of Kambuja ร่วมกับการตรวจสอบจารึกและตัวปราสาท รวมถึงเอกสารและบทความที่มีผู้ศึกษาสารัตถะของจารึกนี้ไว้ และเนื่องจากการศึกษาอักษรวิธินั้น ยังไม่มีการรายงานการศึกษาอักษรวิธินี้ในช่วงนี้มาก่อน จึงต้องทำการศึกษาตัวอักษรของจารึกในอาณาจักรกัมพูชาช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 เพื่อนำมาเปรียบเทียบร่วมด้วย โดยจารึกที่นำมาใช้อ้างอิงจากทะเบียนของ EFEO

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. สํารวจแหล่งข้อมูลจารึก ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจารึกนี้
2. สํารวจเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับจารึกและตัวปราสาทมังคลารถ
3. สํารวจเอกสารและวรรณกรรมในประวัติศาสตร์ช่วงที่จารึกกล่าวถึง
4. ปರಿวรรตและแปลข้อความเป็นอักษรไทย จากสำเนาจารึกที่ได้จาก EFEO มาเปรียบเทียบ กับคำปರಿวรรตและข้อความที่ Finot และ Majumdar ได้ทำไว้
5. ศึกษาและวิเคราะห์ตัวอักษร และเนื้อหาโดยเปรียบเทียบกับจารึกหลักอื่น และเอกสาร จดหมายเหตุในสมัยนั้นร่วมด้วย โดยในการตรวจสอบทะเบียนจารึก ใช้ข้อมูลของทะเบียน CIK (EFEO, 2017) และ Inscriptions du cambodge (Coedes, 1937) ส่วนการหาชื่อ สถานที่เพื่อตรวจสอบว่ามีชื่อเมืองต่างๆอยู่ในจารึกใดบ้าง ได้ทำการค้นทะเบียนจาก A dictionary of ancient khmer (Jenner & Linguistics, 2009) , วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาชื่อสถานที่ในอาณาจักรเขมร (ทรงธรรม ปานสกุล, 2011) และ Sanskrit names in cambodian inscriptions (U-tain, 2012)
6. เรียบเรียงและสรุปผลการวิเคราะห์

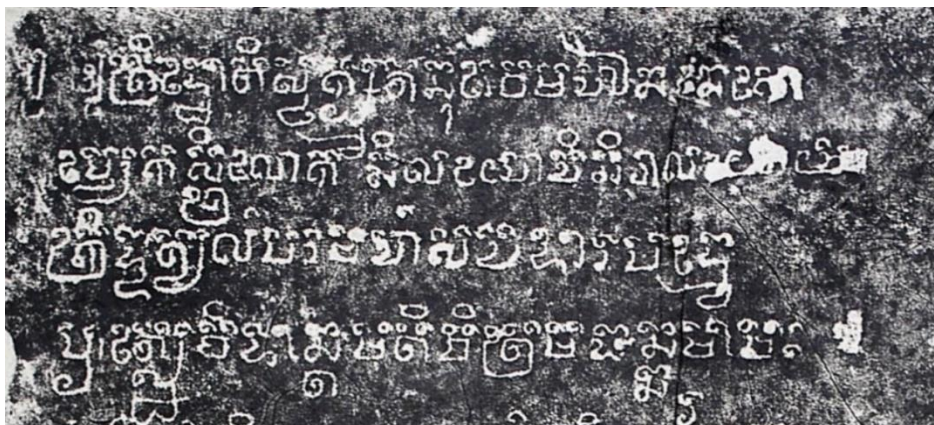
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงคำปริวรรต คำแปลรวมถึงสามารถวิเคราะห์ตัวอักษร และสารัตถะในจารึก ปราสาทมังคลารถ (K.567)
2. ได้ทราบสารัตถะที่ปรากฏในจารึกนี้ ในด้านประวัติศาสตร์ การปกครอง ศาสนา และ ฤกษ์ในจารึก
3. เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ข้อความในศิลาจารึกเขมรหลักอื่นในช่วงเดียวกัน

บทที่ 2

ปริวรรต และแปลความหมายของจารึกมังคลารถ K. 567

ด้านที่ 1

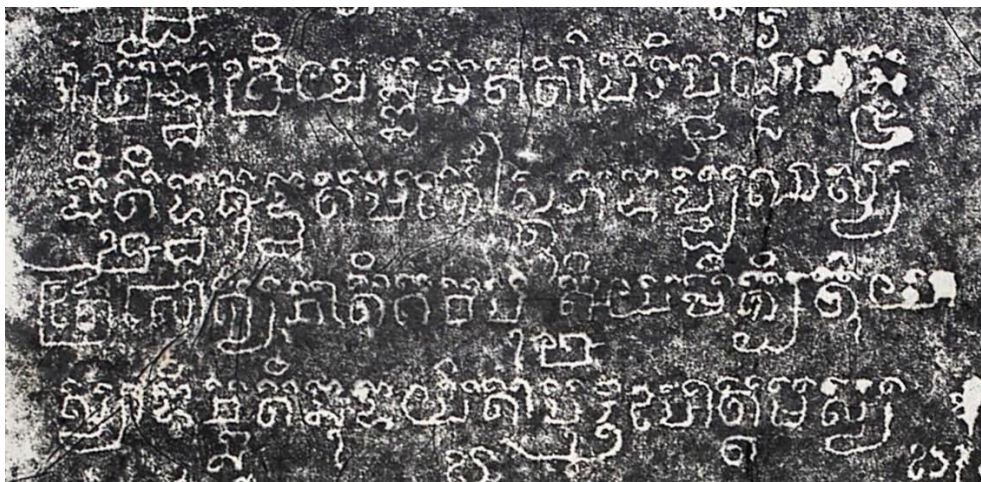
- I (1) Śrīddho' tisūkṣmatanu(śa)¹vamahānaneko'
 (2) pyekastrilokanilayo' pi nirālayo yaḥ |
 (3) krīḍḍatyalaṃ paramahaṃsa udārapadme
 (4) hrtsṭhe² vidāntamaticitramajan namāmaḥ||

คำแปล

พระเป็นเจ้าพระองค์ใด(พระวิษณุ) ผู้รุ่งเรืองด้วยพระศรี ผู้ยิ่งใหญ่โดยเป็นร่างกายที่เล็กที่สุด แม้มีมากมายแต่ก็เป็นหนึ่ง ทรงเป็นที่อาศัยของโลกทั้งสาม แต่พระองค์ไม่มีที่อยู่ ซึ่งเป็นที่พระปรมาหังส(พระพรหม) เล่นอยู่อย่างสบายใจบนดอกบัวที่กว้างใหญ่ อันสถิตอยู่ในหทัย(ของผู้คน) พวกเราขอนอบน้อมพระเป็นเจ้าพระองค์นั้น ผู้ไม่มีใครชนะได้ ที่ทรงหลากหลายยิ่ง ผู้ไม่เกิด

¹ คำนี้ตามฉันทลักษณ์ต้องเป็นเสียงคุรุ แต่ในจารึกนี้ใช้เสียง ฐ แทน เสียง ฌ ทั้งหมด Finot จึงได้ปริวรรตโดยใช้ตัว ฌ(th) แต่ในการปริวรรตครั้งนี้ปรับให้ตรงตามการเขียนจริงเป็น ฐ (th) ทั้งหมด

² ในโคลกความหมายความเป็น sthe แต่ในจารึกนี้ใช้เสียง ฐ แทน เสียง ฌ ทั้งหมด Finot จึงได้ปริวรรตโดยใช้ตัว ฌ(th) แต่ในการปริวรรตครั้งนี้ปรับให้ตรงตามการเขียนจริงเป็น ฐ (th) ทั้งหมด

- II
- (5) śrīddhām śriyan namata tām paripūrṇacandra
 - (6) jī - śrīddha - suddhatama - kaustubhadarppaṇasya |
 - (7) trailokyabhātigavapuśśriyamīksitum yā
 - (8) syād icchatī nu dayitā puruṣotamasya ||

คำแปล

ขอท่านทั้งหลายจงไหว้พระศรี(พระลักษมี) ผู้รุ่งเรืองด้วยศรี(ความร่ำรวยและความโชคดี) ผู้ซึ่ง(งดงาม)ขณะพระจันทร์เพ็ญที่คงจะปรารถนาเพื่อจะมองดูความงดงามแห่งพระวรกายซึ่งอยู่เหนือความงดงามของโลกทั้งสาม จึงเป็นที่รัก(พระเทวี) ของพระปุรุโษตมา(พระวิษณุ) ผู้ทรงมีมณีเกาสตุกะเป็นประดุกระจกอันรุ่งเรืองและสดใสที่สุด

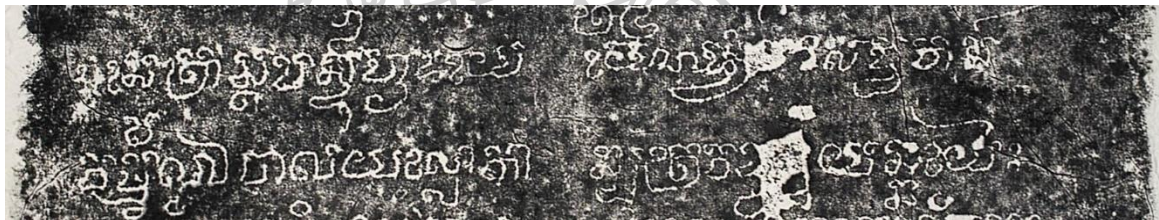

III (9) āsīc chrī-Jayavarmmeśo bhānur yo' ritamogaṇān |

(10) udayācala udbhūtaś Śrīndrarājapu[re]' harat ||

คำแปล

ได้มีพระราชาทรงพระนามว่าศรีชยวรมัน ผู้ทรงเป็นพระอาทิตย์ไพล่พันยอดเขา ทรงจัด
ความมีตมิตคือเหล่าข้าศึกในเมืองที่ชื่อว่า ศรีนทรราชปุระ

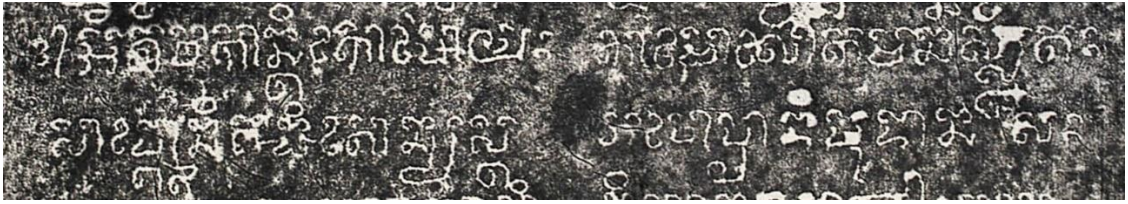
IV (11) netrāntarenduhrdaye yo rajyam parilabdhavān |

(12) dharmmeṇāpālayal lokān putravad varddhayannayaiḥ |

คำแปล

พระองค์ได้รับราชสมบัติในปีที่กำหนดด้วย ดวงตา อากาศพระจันทร์และหัวใจ³ ทรงทำ
บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองด้วย กฎหมาย(วิธีการปกครอง) ทรงปกครองประชาชนโดยธรรมเหมือน
ดูแลบุตร

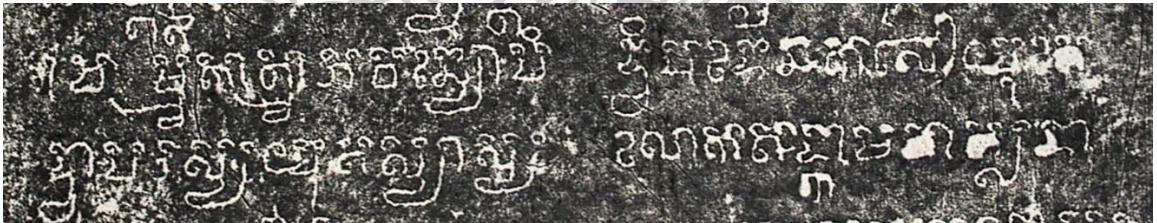
³ ตัวเลขบอกปี ในที่นี้เขียนด้วยระบบกุตสังขยา Finot ให้ความเห็นว่าเป็นปี ม.ศ. 1103 แต่จากการตรวจสอบ ซึ่งจะอธิบายในบท
ต่อไปพบว่าเป็นปี ม.ศ. 1102

- V (13) atīva kāntikoṣo yaḥ kāmo lokamanassthitaḥ |
 (14) sāṅgo' nīśajito nyasta -bhavo hr̥di mudānaṣaḥ

คำแปล

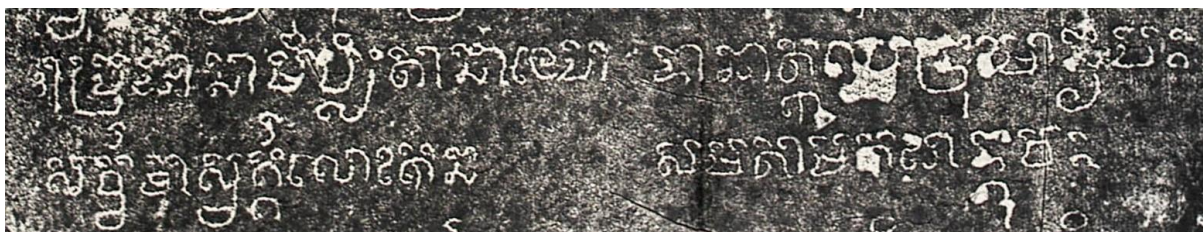
พระองค์(ชัวยรมันที่ 7) ทรงเป็นคลังแห่งความรักที่มากมายเหลือเกิน สถิตอยู่ในใจของ
 ประชาชนทรงเป็นกามเทพที่มีร่างกาย ทรงมีชัยชนะเหนือผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย ได้ละความเป็น
 พระองค์เอง ทรงกลายเป็นไฟแห่งความยินดีในหัวใจ(ของประชาชน)

- VI (15) dharmmaikātmā bhavan yo' pi dvipadena kalau yuge |
 (16) dvāparasya yugasyāsyam lokaśaṅkām adātsadā||

คำแปล

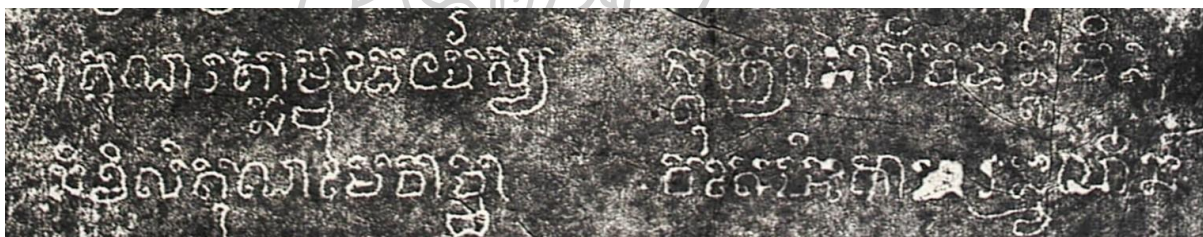
พระองค์แม้จะมีสองพระบาทแต่ทรงมีอาตมมันที่ประกอบด้วยธรรมะ (อันบริบูรณ์) แม้ในกลี
 ยุค ได้ทำให้ประชาชนสงสัยตลอดเวลาว่ายุคนี้เป็นทวาปรยุคหรือเปล่า

- VII (17) prajānām īpsitānām yo dānāt kalpadrumo nrpaḥ |
 (18) sarvvathā svarggalokena samatām akarod bhuvah||

คำแปล

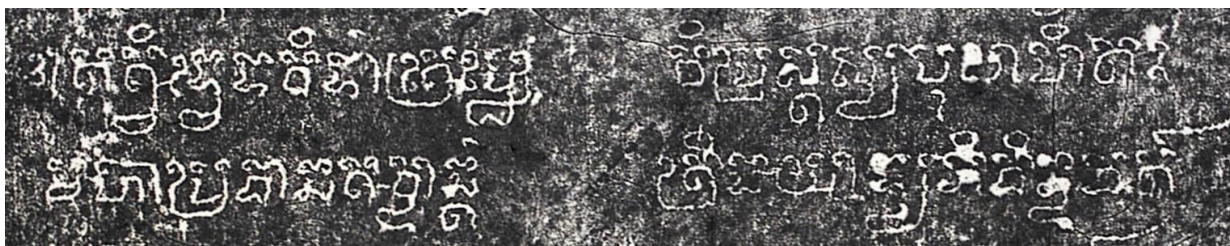
พระองค์ผู้ทรงเป็นกษัตริย์ทรงเป็นต้นกัลปพฤกษ์โดยได้พระราชทานให้แก่ประชาชนตามที่ต้องการได้ทรงทำความเท่าเทียมกันระหว่างสวรรค์กับโลกแก่ประชาชนทุกประการ

- VIII (19) guṇaratnām vudher yasya stutyo nāpi vadan śuciḥ |
 (20) nikhilam guṇam evābdhā vaśeṣam ko'[ha]ran maṇīn||

คำแปล

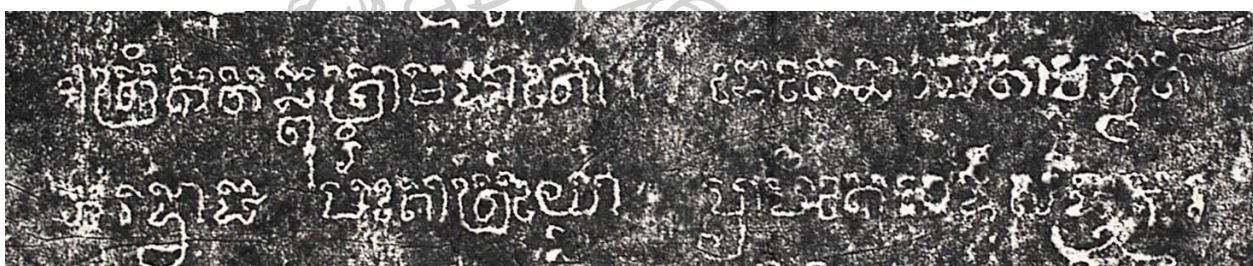
สำหรับพระองค์ผู้เป็นมหาสมุทรแห่งรัตน คือ คุณสมบัติ ไม่มีคำสรรเสริญใดๆ ที่จะสามารถพรรณนาคุณสมบัตินี้ทั้งหมดของพระองค์ได้ ใครเล่าจะนำแก้วมณีขึ้นมาจากมหาสมุทรได้ทั้งหมด

- IX (21) kaścīd vedavidām śreṣṭho vipras tasya purohitaḥ|
 (22) mahāpradhāna-śabdāntaḥ Śrī-Jayādyabhidhin dadhat||

คำแปล

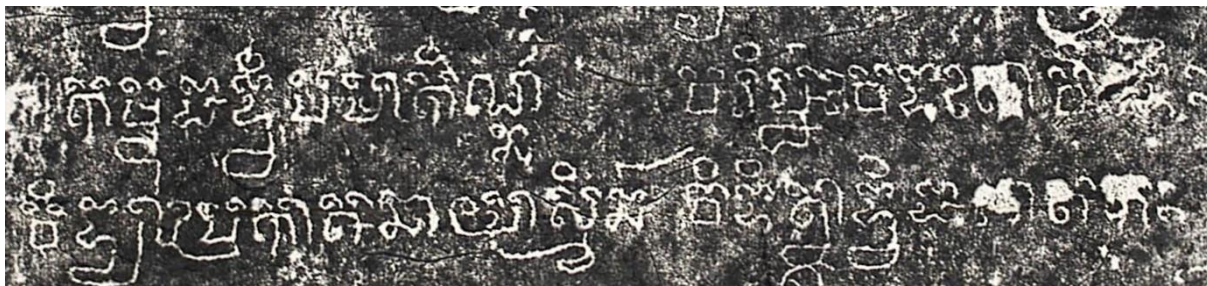
พราหมณ์คนหนึ่งผู้เป็นเลิศกว่าพราหมณ์ผู้รู้พระเวททั้งหลาย ผู้เป็นปุโรหิตของพระองค์
 ได้มีชื่อว่าศรีชย อยู่ต้นและ มหาประธานอยู่ท้าย

- X (23) Trikatantugrāmajāto deśe Narapatāv abhūt |
 (24) bharadvājarṣigotra yo hr̥ṣīkesadisamjñakaḥ||

คำแปล

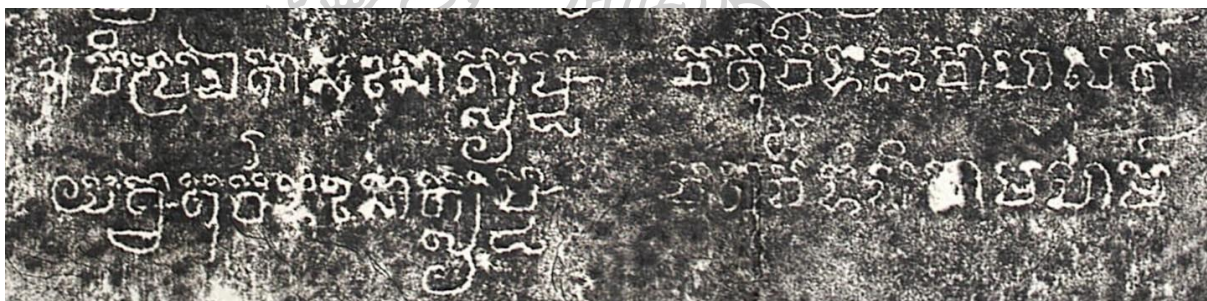
ท่านเกิดในหมู่บ้านตริกตันตุ ในพื้นที่ชื่อวานรปติ มีเชื้อสาย(โคตร) ฤๅษี ภรทวาช ผู้ที่มี
 สมญาว่า ทฤๅษีเกส เป็นต้น

- XI (25) Kamvujadvīpam ākīrṇṇam variṣṭhavedakovidaiḥ|
 (26) Vidyāprakāśanāyāsmiṇ viditvā dvija āgataḥ||

คำแปล

ท่านผู้เป็นพราหมณ์ทราบแล้วว่า ทวีปกัมพูชาที่เต็มไปด้วย ผู้รู้พระเวทอย่างยอดเยี่ยม
 เพื่อจะเผยแพร่ความรู้จึงมาแล้ว ณ ที่นี้

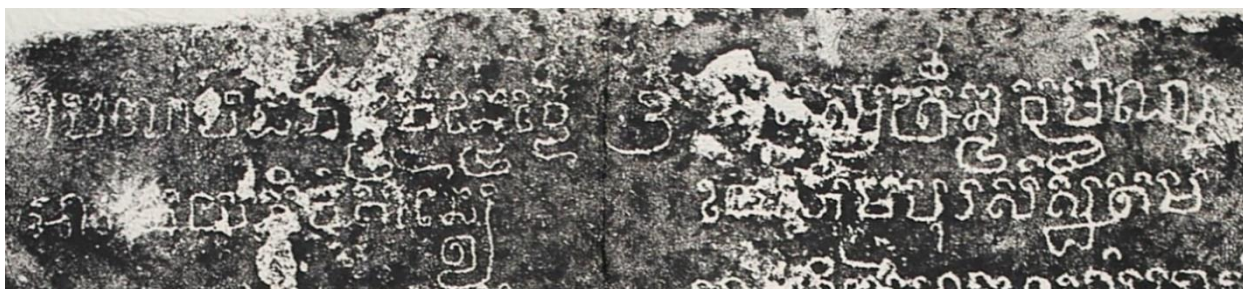

- XII (27) vipra ekānanotsrṣṭa caturveda ivāhasat |
 (28) yaś caturvadanotsrṣṭa- caturvedaṃ pitāmahaḥ||

คำแปล

พราหมณ์ผู้นั้นแม้มีเพียงหน้าเดียวแต่ก็สวดพระเวททั้ง ๔ ได้ เหมือนจะยิ้มเยาะพระ
 ปิตามห(พระพรหม)ผู้ซึ่งจะสวดพระเวททั้งสี่ต้องใช้ถึงสี่หน้า

ด้าน 2

- XIII (1) pañca-ṣaṭa-candra-candre'vde [ga]⁴tasyaŚrīndravarmmaṇah|
 (2) ārādhaya Chivam śāntyai yo Bhīmapurasamṣṭhitam||

คำแปล

ในปีที่กำหนดด้วย พระจันทร์ และพระจันทร์ หก ท้า (ม.ศ. 1165) ท่านได้บูชา
 บวงสรวงพระคิเวที่ประดิษฐานอยู่ที่เมืองภิมะปุระ เพื่อความสันติของพระเจ้าศรีอินทรวรมันผู้
 เสด็จล่วงไปแล้ว

- XIV (3) Rājendragrāmajāntatra kāñcitsaivānvayāmparāṃ |
 (4) Śrīprabhānnāmasārhāmyo rā[m]ām udāvahat satīṃ

คำแปล

ณ ที่นั้น ท่าน พราหมณ์ (ขยมหาประธาน)ได้แต่งงาน กับสตรีผู้เกิดที่บ้านราเชนทรา
 ครามคนหนึ่งที่น่าถือไศวนิกาย ที่งามล้วน ที่ร่ำรวย นำขึ้นชนยินดีมีชื่อว่า ศรีประภา

⁴ ตัว ค (ga) ในสำเนา รูปร่างต่างจากรูปปกติ เมื่อดูจารึกตัวจริงพบว่ารอยที่เห็นเป็นรอยสีของจารึกทั้งหมด ไม่ใช่รอยของตัวอักษร

- XV (5) yā putrāmścaturō yasmā dvedatrayavido varān|
 (6) asūta dve sute satyau sarūpiṇyau ayānvite||

คำแปล

นางได้ให้กำเนิดลูกชายสี่คนผู้รู้ไตรเพท ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐ และลูกสาวสองคนซึ่งเป็นคนดี
 รูปร่างงดงาม มีกิริยามารยาทเรียบร้อย จากพราหมณ์⁵ นั้น

- XVI (7) putrāṇām prathamo jñānī tasya vedavidāṃ mataḥ|
 (8) vedavidyāparīkṣāyām [jayabha]tṭābhidhiḥ paṭuḥ||

คำแปล

บรรดาลูกชายทั้งหลาย บุตรคนโตของท่าน เป็นผู้มีความรู้เรื่องลือในหมู่พราหมณ์ผู้รู้เวท
 ทั้งหลาย มีชื่อว่า (ชยก)ภูฏ เป็นผู้ชำนาญในสอนพระเวท

⁵ ชยมหาประธาน

XVII (9) *ṭṛīyaḥ priyavā[seta]* ..[de]yavid agryadhīḥ|
 (10) *Śrī-Niśākarabhaṭṭo' pi* [sarva]śāstraviśāradaḥ

คำแปล

บุตรคนที่สาม...มีปัญญาอันสูงส่ง แม้มีชื่อว่าศรินิศากรภักฏ⁶ แต่ก็รอบรู้ศาสตร์ทั้งปวง

XVIII (11) *dvayoh putryor dviṭiyāpī mahiṣī Jayavarmmaṇaḥ|*
 (12) *Śri- Cakravartirājādi -devy abhikhyātivallabhā||*

คำแปล

บรรดาลูกสาวทั้งสองนางนั้น ลูกสาวคนที่สองได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าชัยวรมัน⁷ ทรงพระนามว่า ศรีจักรวรรดิราชเทวี เป็นที่โปรดปรานยิ่ง

⁶ นิศากร แปลว่า ผู้ทำความผิด โดยนัยหมายถึงพระจันทร์

⁷ หมายถึงพระเจ้าชัยวรมันที่ 8

- XIX (13) anyasyāṃ dharmmapatnyāṃ yaḥ suvratāyāṃ varānanāṃ|
 (14) ekāṃ sutāñ cājanayat sutān pañca guṇānvitān||

คำแปล

จากภรรยาที่ขอบธรรมมีกิริยามารยาทเรียบร้อยอีกคนหนึ่ง ท่านพราหมณ์ ได้ให้กำเนิดลูกสาวอีกคนหนึ่งมีใบหน้าที่งดงามและลูกชายอีกห้าคน ซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วน

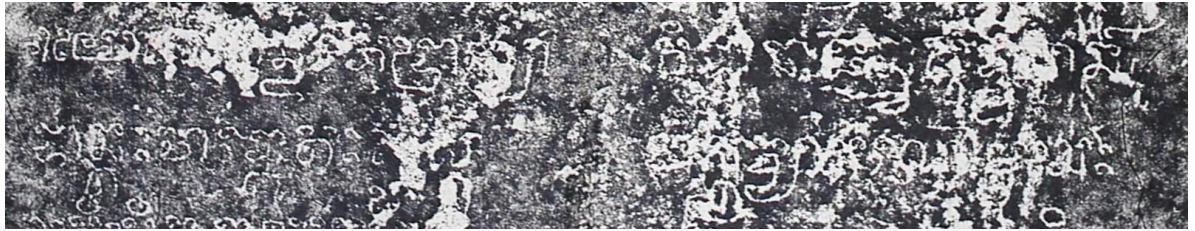
- XX (15) Śrīprabhāva[ra]jā⁸ sādhvī subhadrā' sūta tadguroḥ|
 (16) jayamaṅgalārthasūreh sūnum adhyāpakādhipāt||

คำแปล

สุภัทราผู้เกิดจากศรีประภาผู้ประเสริฐได้ให้กำเนิดลูกชายกับครูผู้นั้น ผู้มีนามว่าชยมังคลาร⁹ ผู้เป็นหัวหน้าของครูทั้งหลาย

⁸ Varajā หมายถึงลูกสาวมาจาก วร(ผู้ประเสริฐ) และ ชา(เกิดจาก) ในการแปลครั้งนี้ มีความเห็นเช่นเดียวกับ Majumdar ที่ระบุว่าสุภัทราเป็นลูกสาว ต่างจากที่ Finot ตีความว่าเป็นน้องสาว

⁹ ชยมังคลารผู้นี้เป็นสามีของสุภัทรา ซึ่งจะมีลูกชื่อชยมังคลารเช่นกันที่รับราชการในสมัยพระเจ้าศรีนทรชยวรมัน และผู้นี้ก็เป็นคนละคนกับศรีชยมังคลารผู้เป็นอาจารย์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่จารึกไว้ที่ปราสาทตาพรหมเนื่องจาก ท่านนี้เสียชีวิตในสมัยชัยวรมันที่ 7 แต่ ศรีประภาแต่งงานก่อนที่จะมีลูกในสมัยอินทวรมันที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังจากนั้น

- XXI (17) yo...nda [ra] bhadrākhyo vijñānajanmaśuddhimān|
 (18) dāntaḥ pāraṇ gataḥ śāstā śāstravyākaraṇāmvudheḥ

คำแปล

ท่านภัทร เป็นผู้มึปัญญา ผู้บริสุทธิ์ทั้งวิญญูณและการเกิด ผู้ฝึกดีแล้ว ผู้เป็นครู ผู้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร คือศาสตร์และไวยากรณ

- XXII (19) Śrī-Śrīndrajayavarmmaṇo rājye so'dhyāpakādhipaḥ|
 (20) Jayamaṅgalārthanāmāpitrā nāmnā guṇaissamaḥ||

คำแปล

ในรัชสมัยของพระเจ้าศรีศรินทรชวรมันนั้น ท่านเป็นหัวหน้าครูมีชื่อว่า ชยมงคลารถ ตามชื่อของบิดา เสมอเหมือนกับบิดาด้วยคุณทั้งหลาย

XXIII (21) *jīvan varṣāsatam jñānī catuvarṣādhikam yamī*

(22) *ativṛddho.. vipro yo janmanā vedavidyayā*||

คำแปล

ท่านเป็นพราหมณ์¹⁰ โดยกำเนิดและโดยความรู้ด้านพระเวท เป็นผู้ทรงความรู้ เป็นผู้สงบ
เสถียร เป็นผู้เฒ่า มีอายุยืนถึงร้อยสี่ปี

XXIV(23) *vatsalas tasya viprasya yo ṛsipratimān nrpaḥ*

(24) *prasūpratimayā sārddham devyā dravyam udīrayat*||

คำแปล

กษัตริย์(ชัวยรมันที่8) ผู้ที่โปรดปรานพราหมณ์นั้น ได้ประดิษฐานประติมานรูปเคารพ
ของท่านพร้อมทั้งรูปประติมานตัวแทนของแม่ของพระเทวี¹¹ และได้ถวายทรัพย์

¹⁰ Finot ตีความว่าข้อความต่อเนื่องจากโคลกบน พราหมณ์นี้ควรเป็นชยมงคลารถ แต่พิจารณาจากเนื้อความมองครวมพราหมณ์นี้ต้องเป็นชยมหาประธาน เนื่องจากข้อความนี้เป็นการสรุปประวัติของท่านและสอดคล้องกับช่วงเวลาต่างๆ

¹¹ พระเทวี ในการแปลครั้งนี้ ตีความว่า หมายถึง ศรีจักรวรรดิราชเทวีซึ่งเป็นแม่ของพระเจ้าชัวยรมันที่ 8 และแม่ของพระเทวี คือ นางศรีประภาภรรยาของชยมหาประธาน ต่างจากที่ Finot และ Majumdar แปลว่าเป็นรูปเทวีที่เป็นแม่ของชยมหาประธาน โดยคำว่า *devyā* ตีความว่าเป็นวิภคิตที่ 1 ทวิพจน์ แต่เราทราบว่ารูปเคารพมีสองรูปเป็นชายและหญิงไม่ใช่หญิงทั้งคู่ ในการแปลครั้งนี้จึงตีความเป็นวิภคิตที่ 6 แสดงความเป็นเจ้าของซึ่งได้เนื้อความสอดคล้องกับบริบทมากกว่า

XXV (25) rājā vrāhmaṇasālāyām bhūmau tanmukutaṃ param|

(26) prāsādañ caitam atyantam advitīyatvaśaṃsanam

คำแปล

พระเจ้าแผ่นดินได้ถวาย มงกุฏของพระองค์อันยอดเยี่ยม ไว้ที่พื้นในพราหมณศาลา พร้อมทั้งปราสาทนี้ที่ยกย่องได้ว่าไม่เป็นสองรองใคร อันงดงามเหลือเกิน

XXVI(27) marttyavrahmagāṇān vedair abhinandya dvijo hyajam|

(28) vrahmalokaśṭhitamvrahma- lokam nandayituṃ gataḥ||

คำแปล

ท่านพราหมณ์ได้ใช้พระเวททั้งหลายทำให้หมู่พราหมณ์ที่จะต้องตายยินดียิ่ง แล้วท่านไปสู่การไม่เกิดซึ่งสถิตอยู่ในพรหมโลก เพื่อจะให้พรหมโลกยินดี¹²

¹² พราหมณ์(ขยมหาประธาน)ได้กล่าวพระเวททำให้หมู่พราหมณ์(ที่เป็นมนุษย์)ยินดี และได้เสียชีวิตไปสถิตในพรหมโลก (แสดงว่าการสร้างปราสาทนี้เนื่องในโอกาสที่ขยมหาประธานเสียชีวิตเมื่อมีอายุ 104 ปี)

ด้านที่ 3

- XXVII (1) saptaikavāhucandreṣu prāsāde' smin yathāvacaḥ|
 (2) vaiśākhasyādipakṣasya dvādaśyām suramantriṇi||

คำแปล

ณ ปราสาท นี้ถูกกำหนดไว้ในปี พระจันทร์ แชน หนึ่งและเจ็ด (ม.ศ. 1217) ในปีกษัตริย์
 ของเดือนวิสาข¹³ ขึ้น 12 ค่ำ วันพฤหัสบดี (สุรมนตรีณี)

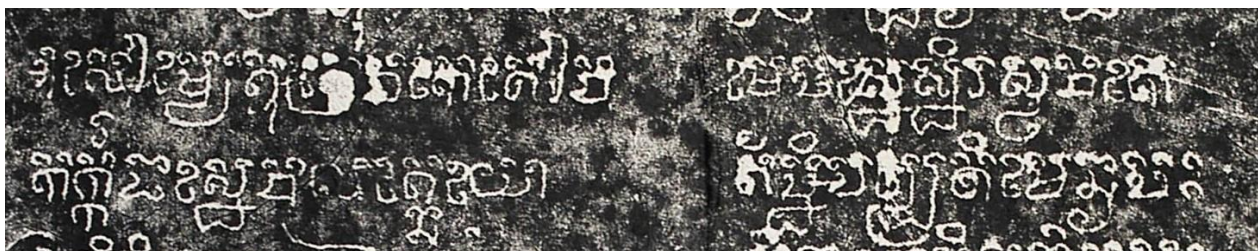

- XXVIII (3) citre vṛṣagatāditya- saurayor mithunastḥayoḥ|
 (4) bhaumarāhvos tulāstḥendau vṛścikastḥavṛhaspatau||

คำแปล

ในจิตตฤกษ์ อาทิตย์ เสาร์ อยู่ในราศีพฤษภ อังคารราหูอยู่ในราศีเมถุน เมื่อพระจันทร์อยู่ใน
 ราศีตุล พฤหัสบดีในราศีพิจิก

¹³ ในคำแปลของ Finot ระบุเป็นเดือนใจตระ แต่ในคำปริวรรต เป็นระบุเป็นเดือนวิสาขะ

- XXIX (5) saumye śukre ca ketau ca meṣastṥe sṥhirasūcake|
 (6) karkatastṥe ca lagne yo' tiṥṥhipat pratime nrpaḥ||

คำแปล

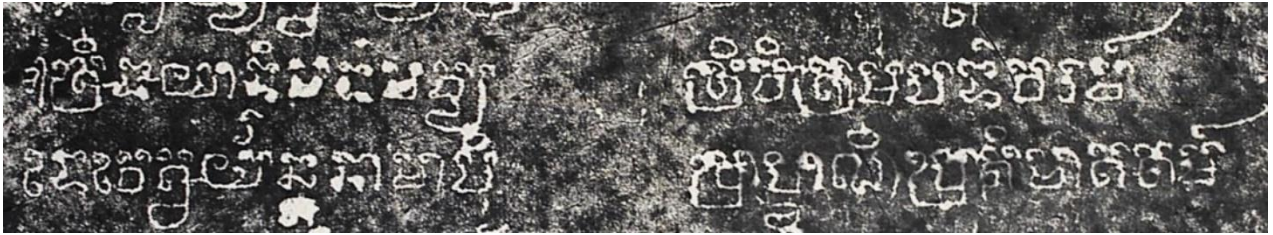
พุธ ศุกร์และเกตุ อยู่ในราศีเมษ และเมื่อลัคนาสถิตมั่นคงอยู่ในราศีกรกฎ พระเจ้าแผ่นดินได้ประดิษฐานรูปเคารพทั้งสอง

- XXX (7) Trivikrama-mahānātham Śri-Jayādipadam nrpaḥ|
 (8) nāma ślāghyaḥ dvijasyāsya pratimāyās tadākarot||

คำแปล

ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินได้พระราชทานชื่อ ตรวิกรมมหานาถ โดยมีศรีชยเป็นบทต้น(ศรีชยตรวิกรมมหานาถ) อันสูงส่งแก่รูปเคารพของพราหมณ์นั้น

XXXI (9) Śri-Jayādipadam madhya- Trivikramapadaṃ varaṃ|
 (10) deveśvaryantanāmāpi vrāhmaṇīpratimāgatam||

คำแปล

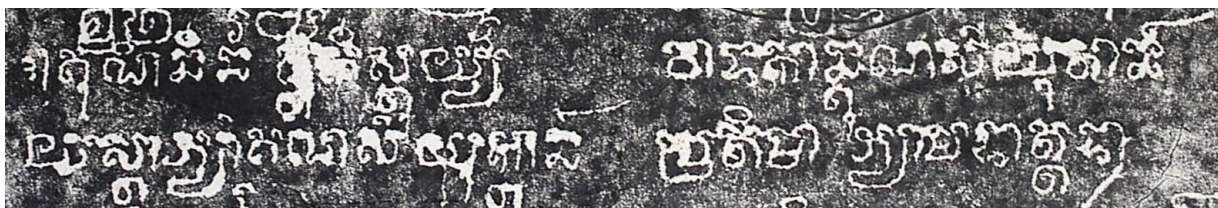
และพระราชทาน ชื่อ ศรีชัยเป็นบทต้น ตรวิกรมเป็นบทกลาง เทเวศวรี เป็นชื่อทำย ให้
 เป็นชื่อของรูปเคารพของนางพราหมณี (ศรีชัยตรวิกรมเทเวศวรี)

XXXII (11) hemarūpyādibhogāṃś ca pratimābhyām adān nrpaḥ|
 (12) Antvañ Travañ Jvik Karoṃ Ruñ gramāṃś trīn dāsasamyutān||

คำแปล

พระเจ้าแผ่นดินได้ถวายเครื่องใช้สอยมีทองคำและเงินเป็นต้น แต่รูปเคารพทั้งสองและได้
 พระราชทานหมู่บ้านทั้งสาม ชื่อ อันตวง ตรวงชวิกและ กโรมรุ่ง พร้อมทั้งข้าทาส

XXXIII (13) guṇinīr narttakīs tūryya vādakān guṇasamyutān|

(14) yas tābhyāṃ gaṇasamyuktān pratimābhyāma dāttadā||

คำแปล

ครั้งนั้น พระองค์ ทรงถวาย เหล่านักฟ้อนที่เชี่ยวชาญ นักร้อง และนักดนตรีที่มีความ
ชำนาญ พร้อมกันเป็นหมู่คณะ แก่พระปฎิมาทั้งสองนั้น

XXXIV (15) pratimārcanakāraṅca tasya viprasya yaḥ kulam|

(16) na.....sthitiṃ[sadhun] śasvat kulapatiṃ vyadhāt||

คำแปล

พระองค์ได้ทรงตั้งตระกูลของพราหมณ์นั้นให้เป็นผู้ทำการบูชารูปเคารพทั้งสองนั้น
อันมั่นคง... หัวหน้าแห่งตระกูล ตามพระราชโองการ

- XXXV (17) ...āni kāryyāṇi pumso' bhāve' py anāgate |
 (18) kāle'.. strīkulam yogya- pūjākārīti yo' vadat ||

คำแปล

พระองค์ได้ตรัสว่า ในอนาคตข้างหน้า เมื่อไม่มีผู้ชายที่จะทำหน้าที่เหล่านี้ เหล่าตระกูล
 ฝ่ายหญิงก็เหมาะที่จะทำหน้าที่บูชาแทนได้

- XXXVI (19) sṭhāpayitvā tayos tatra bhūmisīmā kṛtābhavat|
 (20) mantriṇā [le]khakendreṇa śāsanāj Jayavarmmaṇaḥ||

คำแปล

หลังจากได้ประดิษฐานรูปเคารพทั้งสอง ณ ที่นั้นแล้ว มนตรีคนหนึ่งที่เป็นหัวหน้าฝ่าย
 อาลักษณ์ ได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ ตามพระราชโองการของพระเจ้าชัยวรมัน(ที่8)

XXXVII (21) ekāśī [ta]s samārabhyā prācyabhūmyavadher abhūt |

(22) vyāmānām aṣṭabhis saṅkhyā catvāriṃśat kṛtādhikā ||

คำแปล

จุดเริ่มต้นทางด้านหนึ่งสำหรับขอบเขตของพื้นที่ทางทิศตะวันออก คือ การนับจำนวนลีลิปของวาทั้งหลายเกินไปอีกแปดวา (หมายความว่าทางทิศตะวันออกยาว 48วา)

XXXVIII (23) ekāśīt[as] samārabhyā vadher dakṣiṇabhūmitaḥ |

(24) vyāmānām [adhi]kā dvābhyām daśasaṅkhyā kṛtābhavat||

คำแปล

จุดเริ่มต้นทางด้านหนึ่งสำหรับขอบเขตของพื้นที่ทางทิศใต้ คือ การนับจำนวนลีลิปของวาทั้งหลายเกินไปอีกสองวา (หมายความว่าทางทิศใต้ยาว 12วา)

XXXIX (25) ekā[sītas] samārabhyā vadheḥ paścimabhūmitaḥ|
 (26) vyāmānām [adhi]kaikena triṃśatsaṅkhyā kṛtābhavat||

คำแปล

จุดเริ่มต้นทางด้านหนึ่งสำหรับขอบเขตของพื้นที่ทางทิศตะวันตก คือ การนับจำนวน
 สามสิบของวาทั้งหลายเกินไปอีกหนึ่งวา (หมายความว่าทางทิศตะวันตกยาว 31 วา)

XL (27) ekāsītas samārabhyā vadher uttarabhūmitaḥ|
 (28) vyāmānām [adhi]kaikena daśasaṅkhyā kṛtābhavat||

คำแปล

จุดเริ่มต้นทางด้านหนึ่งสำหรับขอบเขตของพื้นที่ทางทิศเหนือ คือ การนับจำนวนสิบของ
 วาทั้งหลายเกินไปอีกหนึ่งวา (หมายความว่าทางทิศเหนือยาว 11 วา)

XLI (29) mūrtyor... di draṣṭuṃ [jām]āṭr-śrīndrabhūpatau|

(30) viprabhū..rājyaṃ yo .. vrahmālayaṅ gataḥ||

คำแปล

กษัตริย์(ชัวยรมันที่8) และลูกเขย (พระเจ้าศรีนทรวรมัน) ทั้งสองได้มาทำการทรรศนา (การไหว้) รูปเคารพทั้งสอง... ผู้เป็นพราหมณ์... ผู้...ราชสมบัติ ได้ไปสู่พรหมาลัย¹⁴

¹⁴ Finot ตีความว่าพรหมาลัย หมายถึงที่อยู่ของพราหมณ์คือไปออกบวช แต่ในการแปลครั้งนี้พิจารณาว่า พรหมาลัย ควรหมายถึงที่อยู่ของพระพรหม หรือพรหมโลก มากกว่าที่อยู่ของพราหมณ์ (พราหมาลัย) จึงแปลความว่าพระเจ้าชัวยรมันที่ 8 ได้สิ้นพระชนม์ก่อนการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าศรีนทรวรมัน

ด้านที่ 4

สองโคลกแรก สืบบรรทัด จารึกเสียหายจนอ่านไม่ได้

XLIV (5) Jayavarmmakr ــــــــــــــــ

(6) asamāptā supārṇayā...viṣṇukun [da].. ــــــــــــــــ

คำแปล

ชัยวรมัน(สร้าง).... ไม่สำเร็จ ที่เกี่ยวกับครุฑ และวิษณุกุน(ท)(สระสรงเทวารูปพระ
วิษณุ)

XLV (7) prādāt pratidinam bhaktyā ya eka.. ــــــــــــــــ|

(8) pratimābhyām. ...pañca ...dāsadās[ī] ــــــــــــــــ||

คำแปล

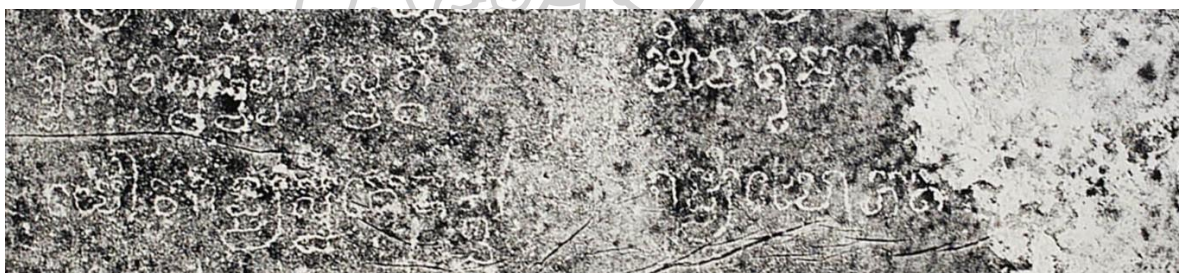
ทุกๆวัน พระองค์ ได้พระราชทาน... หนึ่งใน..ด้วยความภักดีแต่เทวารูปทั้งสอง..... ห้า.....
ทาสและทาสี

XLVI (9) prajānām kuśale saktim kurvan rakṣi — — |
 (10) janmanā vidyayā vṛddho' bhavad dharmmeṇa — — ||

คำแปล

พระองค์มีความสามารถในการทำความอุดมสมบูรณ์แก่ปวงประชา ...เป็นผู้ปกป้องรักษา...
 ทรงเจริญเพิ่มพูนด้วยวัย(การเกิด) ด้วยความรู้ และด้วยคุณธรรม

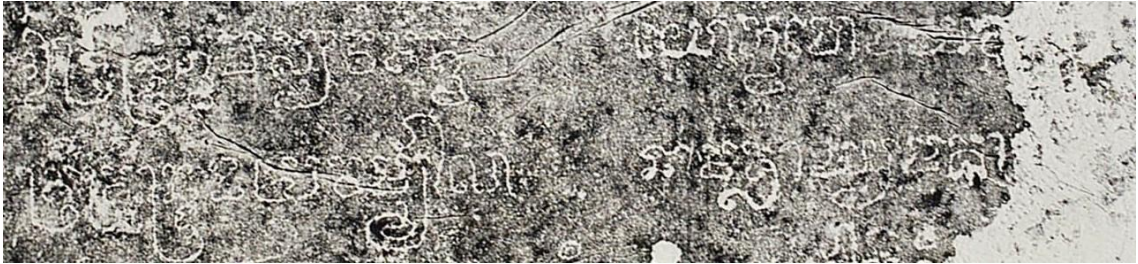

XLVII (11) nava-dvi-dvi-hṛdi svarggam vijetumaga[ma.n...] ¹⁵ |
 (12) yauvarājyasthite dattvā rājyam yo bhaga — —

คำแปล

ในปีที่กำหนดด้วยหัวใจ(1) สอง สอง เก้า (ปีพ.ศ. 1850)พระเจ้าแผ่นดินผู้ได้มอบราช
 สมบัติ...อันเป็นสิ่งล้ำค่า...แต่ผู้ดำรงในตำแหน่งพระยุพราชก็ได้เสด็จไปเพื่อชนะสรวงสวรรค์

¹⁵ ข้อความที่เสียหายนี้ Finot ตีความว่าการไปพิชิตสวรรค์นั้นแปลว่ากษัตริย์ผู้นั้นได้เสียชีวิตเพื่อไปพิชิตสวรรค์ โดยปริวรรตว่า vijetumaga[mannṛpah] แต่ Majumdar และ Coedes เห็นว่าการไปพิชิตสวรรค์นั้นอาจจะหมายถึงการไปเข้าป่าถือบวช โดยปริวรรตว่า vijetumaga[madvanam] จากการดูช่องไฟในจารึกพบว่าเข้าได้กับของ Coedes มากกว่า แต่ตัวอักษรเสียหายมาก ไม่สามารถอ่านว่า dva หรือแปลว่าเข้าป่าได้ จึงแปลได้เพียงการพิชิตสวรรค์ ซึ่งอาจจะตายหรือไปบำเพ็ญพรตหรือออกบวช

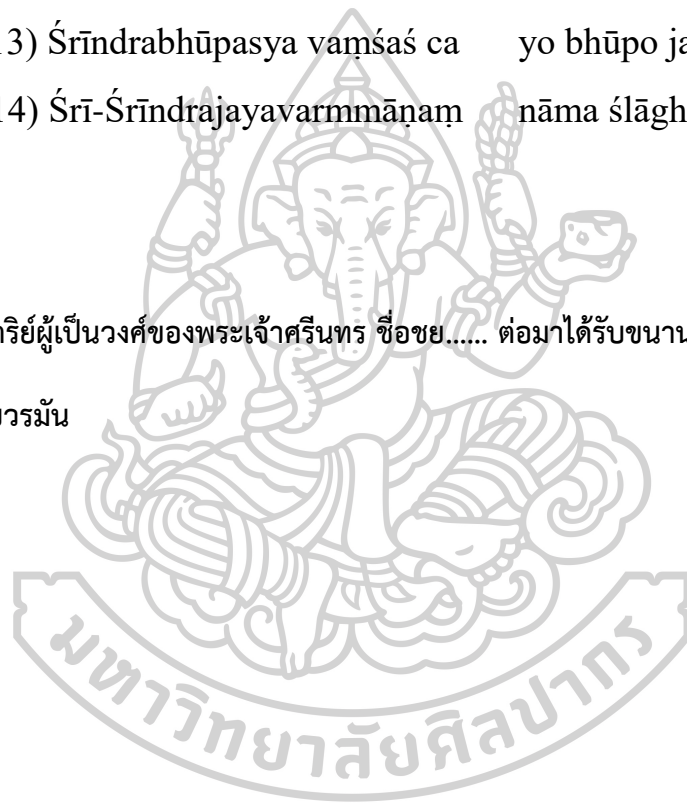
XLVIII (13) Śrīndrabhūpasya vaṃśāś ca yo bhūpo jaya —|—|

(14) Śrī-Śrīndrajayavarṃmāṇaṃ nāma ślāghyamakārayat ||

คำแปล

และกษัตริย์ผู้เป็นวงศ์ของพระเจ้าศรีนทร ชื่อชย..... ต่อมาได้รับขนานพระนามอันสูงส่งว่า

ศรีศรีนทรชยวรมัน

XLIX (15) trīn śatrūn yasya sāmrajī vijetur nāntaram —|
 (16) parārtho' śeṣaṃśan.. ..schurne(ai?)nīva tejasā

คำแปล

ราชอาณาจักรของพระองค์ผู้ชนะศัตรูทั้งสาม¹⁶ ได้เป็นเหมือนสิ่งที่มีประโยชน์สำหรับผู้อื่น
 โดยส่วนตัว ตลอดเวลา ด้วยพระเดช

¹⁶ การที่กล่าวว่าทรงพิชิตศัตรูทั้งสามทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์ด้วย ในส่วนนี้สามารถตีความได้หลายแบบ โดยอาจจะหมายถึงศัตรูในการขึ้นครองราชย์ ก็เป็นได้แต่ไม่มีหลักฐานอื่นมาสนับสนุน หรืออาจจะหมายความโดยนัยซึ่งถ้าเป็นตามคัมภีร์อรรถศาสตร์ อาจจะหมายถึงนัย ถึง ศัตรูภายนอก ศัตรูภายใน และภัยธรรมชาติ แต่ถ้าเป็นตามนัยนี้ ภัยธรรมชาติ ไม่น่าที่จะใช้คำว่าพิชิต จึงไม่น่าจะหมายตามความนัยนี้

หรือถ้าเป็นตามนัยส่วนบุคคลตามหลักศาสนา ศัตรูทั้งสามของจิตใจ ได้แก่ ความโลภ โกรธ หลง ก็มีความเป็นไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อความที่ว่า “ยังประโยชน์ให้ประชาชนร่วมด้วย” ดังนั้นจากข้อมูล ณ ปัจจุบัน ยังไม่สามารถที่จะตีความโคลงนี้ได้อย่างชัดเจน

- L (17) Śrī-Niśākarabhaṭṭo' pi [vi]prāvḍhau sa samudbhavaḥ|
 (18) tannām(n)ā tvīśabhaktyāsīn n[i]raṅko nūnam akṣayī||

คำแปล

ศรินิศากรภฏ นั้น ผู้เกิดในมหาสมุทรคือ หมู่พราหมณ์แต่ด้วยความภักดีในพระเป็นเจ้า
 สูงสุดแม้จะมีชื่อเช่นนั้น ท่านก็ไม่มีจุดต่างพร้อย และบริบูรณ์ไม่พร่องแน่นอน(เต็มดวงอยู่ตลอด)

- LI (19) yo Niśākarasūrin ta[m] lokeśavya— —|
 (20) nāmnā ha.mvare kiñci ..dthaṅakodūni..... — —||

คำแปล

ท่านได้ชื่อว่า นิศากรสุริ ...ตาม....ของพระเจ้าแผ่นดิน ...ในท้องฟ้า คือ ... หมู่คณะ

- LII (21) bhūpeśas tasya tuṅgatvaṃ vitanvanaṃ.. ◡—◡—|
 (22) Śrī-Śrīndraśekharaṃ nāma svadaya.. ◡—◡—||

คำแปล

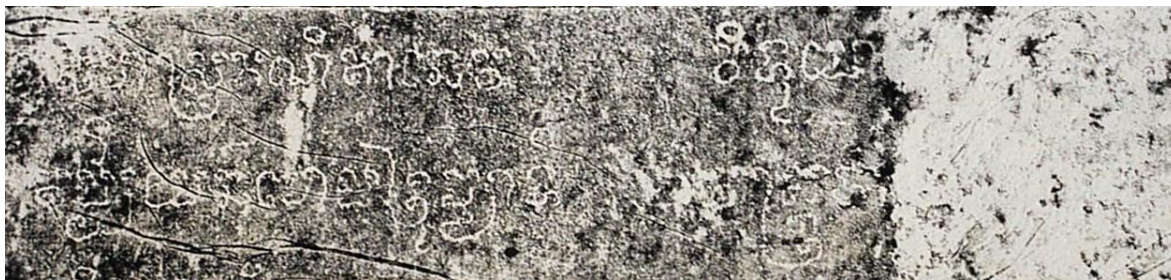
พระเจ้าแผ่นดินได้เพิ่มพูนความสูงส่งขึ้น(เลื่อนยศ)แก่ท่าน โดยชื่อว่า ศรีศรีนทรเศขร ...
 ซึ่งเป็น...ของพระองค์

- LIII (23) Śrī-Śrīndraśekharaś śukla vastre....◡—◡—|
 (24) prāsādaṃ hemarūpyādi dārnevi.. ◡—◡—||

คำแปล

ท่านศรีศรีนทรเศขรผ้าขาวสองผืน..... ปราสาทของถวายเป็นสองชุด มีทองคำและ
 เงินเป็นต้น...

- LIV (25) sahasraṇitān eva viduṣo.. ◡—◡—|
 (26) tarppayan hemarūpyādi- vasttradā.. ◡—◡—||

คำแปล

ท่านได้เลี้ยงบัณฑิต(ผู้ฉลาด)จำนวนนับพัน.... ด้วยทาน มีทองและเงินและผ้าเป็นต้น...

- LV (27) Śrī-Jayādisūrī Śambhu matrabhaktyā ◡—◡—|
 (28) pratisaṃvatsaram māse jā[lale] ◡—◡—||

คำแปล

สุริแห่งสมภูที่มีคำขึ้นต้นว่าศรีชย (ศรีชยสุริ)¹⁷ ด้วยความภักดีต่อมารดา.... ได้มาทุกปี ในเดือน.....

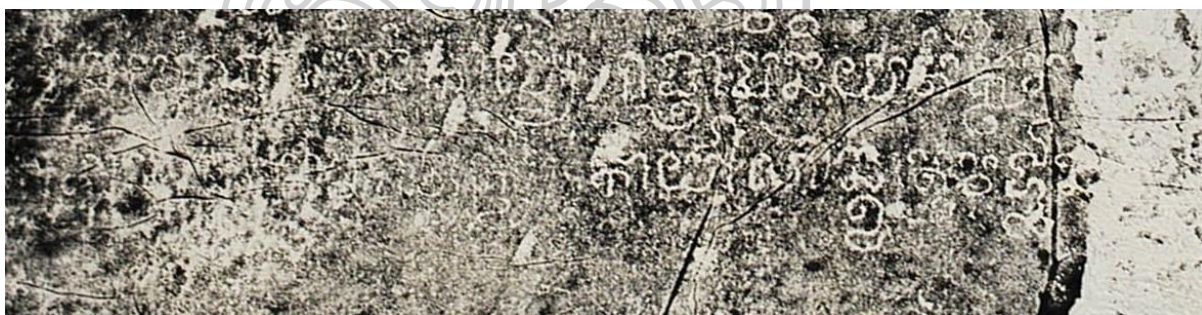
¹⁷ ถ้ารูปเคารพของศักดิ์ในปราสาทเป็นรูปแทนตัวศรีประภา ท่านศรีชยสุริน่าจะเป็นบุตรชายหนึ่งในสองคนที่เหลือของศรีประภา นอกจากศรีศรีนทรเศขร

LVI (29) *prajā vahutarām aggra .. nyāse..* ◡—◡—|
 (30) *samsārāvdheḥ kulam pāraṃ nayañ jñā...* ◡—◡—||

คำแปล

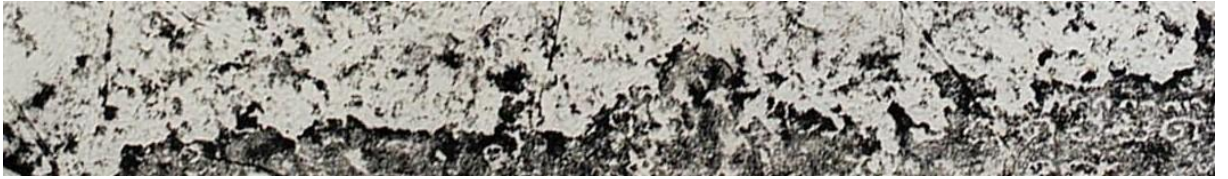
ท่านได้นำพาปวงประชา จำนวนมากต่อมากไปสู่สิ่งที่เลิศ... นำตระกูล(ของท่าน) ไปสู่ฝั่ง
 โนนของมหาสมุทร คือสังสารวัฏ ด้วย...คือ ความรู้ (ให้ข้ามพ้น)

LVII (31) *parapunyaṅvanam kāryyam rājñā' pi niyatam kṛta[m]*
 (32) *Śrī-Śrīndraśekhara.. ātyā kāryāṅān tv atra varddhan[am]||*

คำแปล

ศรีศรินทรเศขรได้ทำกิจกรรมที่เป็นบุญและเป็นความพอใจแก่ผู้อื่น ที่พระเจ้าแผ่นดิน
 กำหนดไว้แล้วให้มากยิ่งขึ้นเพิ่มพูนให้มากกว่ากิจกรรมทั้งหลาย ณ ที่นั้น

LVIII (33)atiṣṭhipat|
[nūni] kāle ca rakṣārtham asya sthānasya tanmaye||

คำแปล

....ได้ประดิษฐาน. ขณะนี้ในเวลา... ที่ประกอบด้วย ... นั้น เพื่อจะรักษาสถานที่นี้

LIX vraḥ pakṣasam [bh]ṛtagrāmaṃ devayajñavivardhanam|
vahudhānyasamāyuktaṃ [p]ra[tiṃā]bhyām adān nṛpaḥ||

คำแปล

พระเจ้าแผ่นดินได้พระราชทาน หมู่บ้านคนรับใช้พร้อมด้วยพิธีกรรมเป็นจำนวนมากเพื่อ
เป็นของเพิ่มพูนเครื่องบูชาเทพแก่เทวรูปทั้งสองทุกปี 15 วัน

LX (34) bhaviṣyanto nrpā dharmmah- vījaṃ rakṣantu sarvvadā|
bhūmau brāhmaṇasālayām viprās ca niyataṃ s̥hitāḥ||

คำแปล

ขอให้เหล่ากษัตริย์ในอนาคต และขอเหล่าพราหมณ์ที่รับตำแหน่งประจำใน
พราหมณศาลา ณ พื้นที่แห่งนี้จงรักษาหน้าที่ธรรมวิช(เม리트พรรณแห่งความดี)ทุกเมื่อ

LXI puṇyānuyāsana.kah paressam phalam āpnuyāt |
[dānyaḥ]kaṃ mutānyeṣāṃ puṇyānāṃ hy abhirakṣakaḥ||

คำแปล

ขอผลบุญที่เกิดจากการฝึกฝน จงถึงเป็นทานแก่ผู้รักษาบุญอื่นๆทั้งหลายนั้น

เมื่อทำการปริวรรตและแปลคำในจารึก K.567 ที่ได้มาเปรียบเทียบกับคำแปลของจารึกที่ Finot และ Majumdar ได้ทำการแปลไว้แล้ว พบเนื้อหาที่แตกต่างจากเดิม ได้แก่

สรุปเนื้อความที่แปลแตกต่างกัน	Finot	Majumdar	คำแปลของผู้วิจัย
ปีที่ขึ้นครองราชย์ชัวรรษที่ 7	ม.ศ. 1103	ม.ศ. 1103	ม.ศ. 1102
ภรรยาของขมมหาประธาน	มี 2 คน	ไม่ได้ระบุ	มี 2 คน
มารดาของขมมหาประธาน	น้องสาวของศรีประภา	ลูกสาวของศรีประภา	ลูกสาวของศรีประภา
เทวรูปสตรีในปราสาท	มารดาขยมมงคลรถ	มารดาของเทพประทาน	มารดาของศรีจักรวรรดิราชเทวี
สถานะของชัวรรษที่ 8 ก่อนการครองราชย์ของศรีนทรธรรมัน	ออกบวชเป็นพรหมณ์	สิ้นพระชนม์	สิ้นพระชนม์
สถานะของศรีนทรธรรมันก่อนการครองราชย์ของศรีนทรชัวรรษ	สิ้นพระชนม์	เข้าป่าถือบวช	ออกบวช
พรหมณ์ที่มีอายุ 104 ปี	ขยมมงคลรถ	ไม่ได้ระบุ	ขมมหาประธาน
ฤกษ์ในการสร้างประสาท	เดือนจัตตระ	ไม่ได้ระบุ	เดือนวิสาข

ตารางที่ 1 แสดงการสรุปเนื้อความในการแปลที่แตกต่างกับสองครั้งแรก

- ปีที่ขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าชัวรรษที่ 7 ที่ศรีนทรราชปุระในจารึกระบุเป็นปีที่เขียนด้วยระบบภุตสังขยาในภาษาสันสกฤต ว่าเป็นปีที่กำหนดด้วย ดวงตา อากาศ พระจันทร์ และหัวใจ ซึ่งทั้ง Finot และ Majumdar ระบุตรงกันว่าดวงตา ควรแทนเลข 3 ในขณะที่ในการแปลครั้งนี้ จากการวิเคราะห์ซึ่งจะอธิบายในบทที่ 4 สรุปได้ว่า ดวงตา ในที่นี้ แทนตัวเลข 2 ปีที่ขึ้นครองราชย์จึงเป็นปี ม.ศ. 1102 ต่างจากที่แปลไว้เดิม

2. ในการแปลครั้งนี้ พบว่า ชยมหาประธาน มีภรรยา 2 คน คนแรกมีบุตร 5 คน ชาย 3 หญิง 2 และคนที่สองมีบุตร 6 คน ชาย 5 หญิง 1 (เช่นเดียวกับที่ Finot แปลแต่ Majumdar ไม่พูดถึงภรรยาคนที่สอง)
3. ในการแปลครั้งนี้ พบความสัมพันธ์ระหว่างสุภัทรา มารดาของชยมังคลารถกับศรีประภา ภรรยาของชยมหาประธาน ต่างกับที่ระบุทั้งในการแปลของทั้งคู่ โดย Finot กล่าวว่าสุภัทรา เป็นน้องสาวของศรีประภา และ Majumdar เสนอว่าเป็นลูกสาวอีกผู้หนึ่งของศรีประภา (ศรีประภามีลูกสาวสองคน โดยคนหนึ่งเป็นมเหสีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8) ในการแปลครั้งนี้ โศลกที่ 20 พบว่าในคำแรกของโศลกกล่าวว่า Śrīprabhāvarajā คำว่า วรชาน์แยกได้เป็น วร(ผู้ประเสริฐ) ชา(เกิดจาก) ระบุว่ สุภัทราเกิดจากศรีประภาผู้ประเสริฐ ซึ่งตรงกับความเห็นของ Majumdar
4. เทวรูปประธานในปราสาท มีสององค์สอดคล้องกับฐานเทวรูปที่เหลืออยู่ในตัวปราสาท พบฐานเดียวที่มีรูที่ฐานอยู่สองรูสำหรับรูปเคารพทั้งสอง เมื่อพิจารณาเนื้อความในโศลกที่ 26 ที่กล่าวว่า “prasūpratimayā sārddham devyā dravyam udīrayat” คำว่า devyā นี้ ผู้แปลเดิมทั้งสองคนตีความว่าเป็น”รูปพระเทวีตัวแทนรูปเคารพของแม่” ซึ่งเป็นวิภัติที่ 1 แต่รูปเคารพของเทวีมีองค์เดียว ในขณะที่ถ้าเป็นวิภัติที่ 1 คำนี้จะเป็นทวิพจน์ แต่ถ้าเป็นวิภัติที่ 6 แสดงความเป็นเจ้าของก็จะเป็นเอกพจน์ ได้ ในการแปลครั้งนี้จึงตีความว่า เป็น ”ตัวแทนรูปเคารพของแม่ของพระเทวี” ซึ่งพระเทวีในจารึกนี้มีอยู่ผู้เดียวคือ ศรีจักรวรรดิราชเทวี ซึ่งเป็นลูกสาวของศรีประภา สอดคล้องกับการตั้งรูปเคารพทั้งสองเสมอกัน ทั้งพ่อและแม่ของศรีจักรวรรดิราชเทวี มากกว่า จะตั้งรูปเคารพของท่านชยมหาประธานและแม่ของท่าน ซึ่งไม่ได้ระบุความสำคัญมาก่อน
5. ในโศลกที่ 23 ได้กล่าวถึงพราหมณ์ที่มีอายุครบ 104 ปีที่เป็นที่มาของการสร้างปราสาทแห่งนี้ เนื้อหาในโศลกไม่ได้ระบุชื่อพราหมณ์ แต่เมื่อพิจารณาถึงข้อความในโศลกก่อนหน้านี เป็นข้อความที่กล่าวถึงชยมังคลารถลูกชายของสุภัทรา ทำให้ Finot ตีความว่าโศลกทั้งสองนี้เป็นข้อความต่อเนื่องกัน ดังนั้น พราหมณ์ผู้ที่มีอายุครบ104 ปี นี้ ควรเป็นพราหมณ์ชยมังคลารถ และจากการตีความของ Finot นี้ เป็นสาเหตุให้เรียกชื่อปราสาทหลังนี้ในระยะต่อมาว่า ปราสาทมังคลารถ เนื่องจากเข้าใจว่าปราสาทหลังนี้สร้างเพื่ออุทิศให้แก่ชยมังคลารถ
แต่ในการแปลครั้งนี้ เมื่อพิจารณาเนื้อความพบว่า ชยมังคลารถ ได้รับราชการในสมัยพระเจ้าศรีนครทวารวรมัน (ขึ้นครองราชย์ในปี ม.ศ. 1229) แต่จากโศลกที่ 26 พบว่าพราหมณ์ที่มีอายุครบรอบ 104 ปีนี้ ได้เสียชีวิตแล้วในปี ม.ศ. 1217 ซึ่งเป็นสมัยพระเจ้าชัยว

มันที่ 8 ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะเป็นชยมังคลารถ จะมีเป็นคนที่กล่าวถึงในโคลกที่ 23 และเมื่อดูความหมายโดยรวมแล้วพบว่า โคลกนี้บรรยายต่อจากการบรรยายถึงสายตระกูลของท่านที่ได้รับราชการ ดังนั้น การเริ่มเนื้อหาใหม่ในโคลกนี้ พรหมณ์ที่กล่าวถึงจึงหมายถึงตัวของชยมหาประธาน และการที่เป็นพรหมณ์ชยมหาประธานนั้น จะทำให้เนื้อความมีความเป็นไปได้และไม่ขัดแย้งกับข้อความอื่นๆ ในจารึกนี้

6. ฤกษ์ประดิษฐานรูปเคารพ จากการปริวรรตพบว่าตั้งในเดือนวิสาข อย่างถูกต้อง แต่ในบทแปลนั้น Finot ระบุเป็นเดือนจัตระ และดวงอาทิตย์และดาวเสาร์ในการปริวรรตระบุฤกษ์อยู่ในราศีพฤษภ แต่ในการแปลระบุเป็นราศีเมษ ซึ่งไม่ตรงกับที่ปริวรรต อาจเนื่องจากความผิดพลาดในการพิมพ์ ซึ่ง Majumdar ไม่ได้ระบุถึงวันและฤกษ์นี้ ในการแปลครั้งนี้ได้แก้ไขข้อความให้ถูกต้องตรงตามการปริวรรต
7. ในการแปลครั้งก่อนเกี่ยวกับสถานะของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ในช่วงการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าศรีนครทรวรมันนั้น Finot ได้ให้ความเห็นที่แตกต่างจาก Majumdar โดยให้ความเห็นว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ได้เสด็จไปอยู่พรหมาลัย แสดงว่าออกบวชเป็นพรหมณ์ ส่วน Majumdar กล่าวว่าเสียชีวิต เมื่อพิจารณาจากคำว่า “พรหมาลัย” คำนี้หมายถึงที่อยู่ของพระพรหม(พรหมโลก) ไม่ใช่ที่อยู่ของพรหมณ์ จึงควรที่จะแปลว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ได้สวรรคตก่อนที่พระเจ้าศรีนครทรวรมันจะขึ้นครองราชย์ เช่นเดียวกับความเห็นของ Majumdar

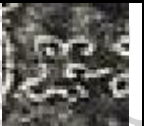

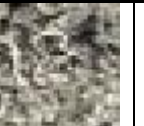
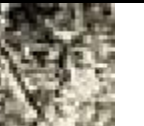

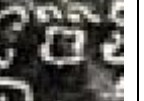

ในการแปลครั้งนี้พบข้อแตกต่างกับการแปลทั้งสองครั้งแรกอยู่บางส่วน ซึ่งข้อความที่ได้มีผลต่อการตีความวิเคราะห์สารัตถะ ที่อาจทำให้บางส่วนของประวัติศาสตร์ของกัมพูชาชัดเจนขึ้นได้

บทที่ 3

การวิเคราะห์ตัวอักษรในจารึก

เนื่องจากจารึกในช่วงปลายพระนครนั้นมีจำนวนจารึกไม่มากนักและไม่พบเอกสารกล่าวถึงลักษณะเฉพาะที่จะกำหนดอายุของตัวอักษรในสมัยนี้ การสอบเทียบอักษรวิธีในแต่ละยุคสมัย จึงมีความจำเป็นที่จะตรวจสอบว่าอักษรวิธีในจารึกนี้ตรงกับสมัยพระเจ้าศรีนทรชยวรมันหรือไม่ เนื่องจากจารึกนี้ไม่ได้ระบุศักราชในการจารึกไว้ให้แน่ชัด

โดยก่อนที่จะเปรียบเทียบตัวอักษรกับจารึกอื่นได้ตรวจสอบตัวอักษรในจารึกหลักนี้เพื่อหาลักษณะเฉพาะของตัวอักษรในจารึก และความสม่ำเสมอของการเขียนอักษรในจารึกนี้ โดยตัดตัวอักษรแต่ละด้านประมาณสามครั้ง เพื่อให้แน่ใจว่าไม่ได้เกิดจากความบังเอิญหรือข้อจำกัดในการจารตัวอักษรในคำนั้น จากการตัดตัวอักษรเปรียบเทียบ หลังจากที่ได้ตัดตัวอักษรทั้งหมดแล้ว พบลักษณะที่น่าสนใจ ดังตาราง

ตัวอักษร	ด้านที่ 1	ด้านที่ 2	ด้านที่ 3	ด้านที่ 4	อักษรแนวขวาง
ช					
ท					
ย					
ว					

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบตัวอักษรที่มีลักษณะเด่นในจารึกมังกลารถ (K.567) ในแต่ละด้าน

พบว่า ในด้านที่ 1-3 มีลายมือลักษณะเดียวกัน และด้านที่ 4 มีลายมือที่แตกต่างกันออกไป โดยพบลักษณะเด่นคือ

1. ด้านที่ 1-3 ตัวอักษรจะมีสัณฐานค่อนข้างไปทางสี่เหลี่ยมมากกว่า ขณะที่ด้านที่ 4 ทั้งทางตรงและทางขวาง มีลักษณะกลมมากกว่า
2. ในตัวอักษรที่มีขีดแนวนอนด้านบน เช่น ตัว ช ท ด้านที่ 1-3 จะมีรอยหยักตรงกลาง ในขณะที่ด้านที่ 4 จะเป็นเส้นตรง
3. ในอักษร ท เส้นแนวนอนด้านล่างจะอยู่ในแนวระนาบ ในขณะที่ด้านที่ 4 เส้นจะยกขึ้นสูงกว่าฐาน

จากลักษณะดังกล่าว เห็นได้ชัดว่า ด้านที่ 1-3 เขียนด้วยลายมือของคนคนเดียว ส่วนด้านที่ 4 นั้นเขียนโดยบุคคลอีกผู้หนึ่ง และเมื่อพิจารณาจากเนื้อความแม้ว่าจารึกทั้งสี่ด้านจะเขียนขึ้นในสมัยของพระเจ้าศรีนครทวารวดีทั้งหมด แต่สามารถแยกเนื้อความออกจากกันได้ โดยในด้านที่ 1-3 เป็นเรื่องราวของขอมหาประธาน ส่วนด้านที่ 4 นั้นเนื้อความกล่าวถึงลูกชายของขอมหาประธานที่ชื่อศรีศรีนครเศขร ซึ่งสามารถแยกเนื้อความเป็นคนละส่วนได้อย่างชัดเจน

โดยสรุปแล้ว จารึกนี้เขียนโดยบุคคลสองคน แม้จะเขียนในรัชสมัยเดียวกันก็ตาม

เมื่อเราได้อักษรวิธีที่แน่นอนของจารึกหลักนี้แล้ว ต่อมา ได้ทำการเปรียบเทียบลักษณะอักษรวิธีในจารึกนี้เพื่อเปรียบเทียบกับลักษณะของอักษรวิธีในสมัยต่างๆ เพื่อตรวจสอบว่าจารึกนี้สร้างในสมัยใดและอยู่ในสมัยปลายพระนครหรือไม่ และจากการที่อักษรในจารึกเป็นขีดเดียวแล้ว จึงเริ่มสอบเทียบอักษรวิธีตั้งแต่สมัยพระเจ้าราชนทวารวดีลงมา โดยใช้ตัวแทนจารึกในยุคต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 พ.ศ. 1511 - 1544 จารึกปราสาทขนา (K.1312)
2. สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พ.ศ. 1549 - 1593 จารึกประตูพระราชวังหลวง (K.292)
3. สมัยพระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 พ.ศ. 1593 - 1609 จารึกซบบาก (K. 1158)
4. สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 พ.ศ. 1623 - 1650 จารึกพนมวัน 3 (K.391)
5. สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 พ.ศ. 1656 - 1693 จารึกพระวิหาร (K.383)
6. สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พ.ศ. 1725 - 1761 จารึกบันทายฉมาร์ (K.227)
7. สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 พ.ศ. 1786 - 1838 จารึกตาอาน (K.241)
8. สมัยพระเจ้าศรีนครทวารวดี พ.ศ. 1851 - 1870 จารึกมังกลารถ (K.567)
9. สมัยพระยาภุชงค์แห่งสุโขทัย (ตรงกับพระศรีสุริโยวงษ์ในกัมพูชาตามพงศาวดารเขมร)

พ.ศ. 1904 จารึกปามะม่วงเขมร (K.413)

เมื่อนำตัวอักษรมาเปรียบเทียบพบลักษณะที่อาจจะเป็นลักษณะพิเศษในจารึกนี้ ได้แก่
ตัวอักษรดังตาราง

ชื่อปราสาท	ปราสาท ขนา	ประตูประราชวัง หลวง	ซับบาก	พนมวัน 3	พระวิหาร	บันทายฉมาร์	ปราสาทตา อาน	โคกสวายเจก	มังคลารถ	ปามะม่วง
ทะเบียน จารึก	K.1312	K.292	K.1158	K.391	K.383	K.227	K.241	K.754	K.567	K.413
พ.ศ.	1512	1554	1609	1625	1662	1727-1761	1810	1851	1851- 1870	1904
สมัย	พระเจ้า ชัยวรมันที่ 5	พระเจ้าสุริยว รมันที่ 1	พระเจ้าอุทัย ทิตยวรมันที่ 2	พระเจ้าชัยว รมันที่ 6	พระเจ้าสุ ริยวรมันที่ 2	พระเจ้าชัยว รมันที่ 7	พระเจ้า ชัยวรมันที่ 8	พระเจ้าศรี นทรวรมัน	พระเจ้าศรี นทรวรมัน	พระยาฤ ไทย
ก										
ง										
จ										
ฉ										
ช										
ศ										
ษ										

ตารางที่ 3 ตารางแสดงตัวอักษรที่มีแนวโน้มจะมีลักษณะเฉพาะในช่วงปลายพระนคร

พบว่าจารึกนี้เมื่อเทียบกับจารึกในยุคอื่น มีสกดชัดเจน ตัวอักษรค่อนข้างเหลี่ยมแม้จะไม่เท่ากับสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เมื่อพิจารณาจากสัณฐานของตัวอักษรพบว่าใกล้เคียงสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 มากกว่า และพบลักษณะพิเศษในอักษรบางตัว ได้แก่

1. ตัวอักษร ก จากเดิมที่เส้นแนวตั้งสามเส้นนั้น จะเท่ากันหรือจะมีเส้นกลางยาวที่สุด จะพบว่าเส้นหน้าจะเริ่มลดความยาวลง ในขณะที่อีกสองเส้นที่เหลือจะมีความยาวเท่ากัน
2. ตัวอักษรที่มีเส้นแนวนอนทางด้านบน เช่น ง ช เส้นบนจากเส้นตรงหรือเป็นเส้นโค้งจะเป็นเส้นหยักแทน
3. สัดส่วนของส่วนที่ยื่นมาข้างหน้าของตัวอักษร จ ฉ จะมีความเป็นเหลี่ยมและลดขนาดลง

4. เส้นกลางแนวนอนของตัวอักษร ช ศ ษ จากสมัยแรกจะเริ่มจากการตัวอักษร จะเริ่มมาตัดเส้นตั้งทางด้านขวา และในที่สุดจะเริ่มจากแนวของเส้นแนวตั้งด้านขวาลากออกนอกกรอบตัวอักษร กลายเป็นหางตัวอักษรในที่สุด

หลังจากที่ได้ลักษณะเฉพาะในจารึกนี้ ซึ่งจากการเปรียบเทียบเข้าได้กับลักษณะของจารึกปลายพระนคร โดยพบว่า ตัวอักษรในจารึกมั่งคาลรถนี้ มีลักษณะที่กล่าวข้างต้น เช่นเดียวกับจารึกโคกสวายเจก ซึ่งเป็นจารึกในช่วงปลายพระนครในยุคใกล้เคียงกัน เช่น ตัวอักษร ช เส้นขีดกลางในแนวนอน เริ่มจากแกนแนวตั้งด้านขวาและลากออกนอกตัวอักษรแล้ว ซึ่งพบลักษณะนี้ตั้งแต่ยุคหลังพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ขณะเดียวกัน ก็ยังไม่ได้เปิดเส้นแนวนอนด้านบนเป็นหาง อย่างที่พบในจารึกป่ามะม่วงในสมัยหลัง จึงมีแนวโน้มว่า จารึกนี้เขียนในช่วงเวลาดังกล่าวจริง

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากไม่พบการรายงานลักษณะเฉพาะของตัวอักษรปลายพระนครอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงต้องตรวจสอบว่า ลักษณะที่พบและตั้งเป็นข้อสังเกตนั้น จะเป็นลักษณะเฉพาะที่บอกช่วงเวลาได้ หรือเป็นเพียงลายมือของผู้จารเท่านั้น จึงได้นำจารึกเขมรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 มาสอบทานอีกครั้งว่าลักษณะที่พบมีความสม่ำเสมอหรือไม่ ซึ่งได้ผล ดังนี้

ชื่อปราสาท	ศตวรรษ	มั่งคาลรถ	บันทายสรี	โคกสวายเจก	เสาวัดพระแก้ว	มั่งคาลรถ	กมบต	บายน	ป่ามะม่วง	โดนคจุมทิศใต้
พ.ศ.	1810	1838	1849	1851	1859	(1851-1870)	(1851-1870)	1870	1904	กลางพทว. 19
สมัย	พระเจ้าชัยวรมันที่ 8	พระเจ้าศรีนทรวรมัน	พระเจ้าศรีนทรวรมัน	พระเจ้าศรีนทรวรมัน	(ศรีนทรวรมัน)	พระเจ้าศรีนทรวรมัน	พระเจ้าศรีนทรวรมัน	พระเจ้าชัยวรมันที่ 7	พระยาสุทโธ	พระเจ้าธรรมโศก
ก										
ง										
จ										
ฉ										
ช										
ศ										
ษ										

ตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบตัวอักษรที่ศึกษา ในจารึกช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

จากการสอบทาน ตัวอักษรที่ได้สังเกตว่าอาจมีลักษณะเฉพาะนั้น เป็นลักษณะที่สม่าเสมอ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงของจารึกมั่งคการณหรือไม่ พบว่าลักษณะที่ตั้งข้อสังเกตไว้ของตัวอักษร ก และ การหยักของเส้นแนวนอนด้านบนในตัวอักษร ง และ ช นี้ พบไม่สม่าเสมอ และไม่ควรรใช้เป็นลักษณะในการตัดสินรูปแบบอักษรวิธีของช่วงปลายพระนคร ลักษณะตัวอักษรเฉพาะที่พบในจารึกทุกหลักได้แก่

1. ลักษณะขมวดด้านหน้าของตัว ฉ ที่ลดขนาดลง โดยส่วนขมวดหน้านั้นมักจะมีขนาดส่วนสูงประมาณ $1/3$ ของตัวอักษร หรือถ้าสูงก็ไม่เกินครึ่งหนึ่งของความสูงตัวอักษร เช่น จารึก K.569 ต่างกับในยุคพุทธศตวรรษที่ 17 ที่จะสูงเท่าความสูงของตัวอักษร
2. เส้นกลางของตัวอักษร ช ทุกหลักจะเริ่มจะแนวแกนตั้งด้านขวาลากออกไปนอกกรอบตัวอักษร และพบว่าในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 เส้นนี้จะขึ้นไปติดเส้นแนวนอนด้านบน โดยพบตั้งแต่สมัยของพระเจ้าชวรมเสศวรบทลงไป
3. ส่วนลักษณะหางของตัวอักษร ศ ช และส่วนที่ยื่นมาด้านซ้ายของตัว จ นั้น พบในจารึกเกือบทุกหลักยกเว้นจารึกบันทายศรี (K.569)

ดังนั้นสรุปได้ว่า จารึกมั่งคการณนี้ อักษรวิธีเข้าได้กับช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 19 และรูปแบบตัวอักษรที่มีลักษณะเฉพาะที่สามารถใช้เป็นตัวประเมินยุคสมัยในช่วงนี้ได้แก่ ตัวอักษร ช และ ฉ

นอกจากการพิจารณารูปแบบตัวอักษรแล้ว Saveros Pou ((Pou, 1981) ได้พูดถึงลักษณะจารึกในช่วงปลายพระนคร โดยใช้กรณีศึกษาจากจารึกปราสาทมบต (kombot) (K.144) ซึ่งเป็นจารึกที่จารในช่วงสมัยพระเจ้าศรีนทรชยวรมัน ซึ่งเป็นจารึกในยุคเดียวกับจารึกมั่งคการณนี้ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า จารึกในช่วงนี้จะมีลักษณะพิเศษในการเขียน คือ

1. ไม่มีการใช้วิราม
2. มีการใช้ ง อยู่ด้านบนตัวอักษรเหมือนตัว ร เระพะ
3. อักษรเดียวกันมีการใช้รูปแบบอักษรปนกัน เช่น ตัว ว ใช้ทั้ง ๕, ๐

ตัว พ ใช้ทั้ง ๖, ๓

จากการพิจารณารูปแบบการเขียนในจารึกมั่งคการณนี้ ซึ่งร่วมสมัยกัน กลับไม่พบลักษณะทั้งสามประการที่ Pou ตั้งข้อสังเกตไว้ แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นข้อสังเกตนั้น เริ่มมีการ

เปลี่ยนแปลงในสมัยนี้ ถ้านำจารึกในช่วงนี้มาศึกษารูปแบบร่วมกัน อาจทำให้เห็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของการเขียนในยุคนี้ได้

บทที่ 4

การวิเคราะห์สารัตถะที่ปรากฏในจารึก

จารึกหลักนี้ กล่าวถึงข้อความที่มีความสำคัญที่บ่งถึงร่องรอยทั้งในด้านการปกครอง การศาสนาและประวัติศาสตร์ของอาณาจักรกัมพูชาในช่วงนั้นอยู่หลายแห่ง ซึ่งถ้านำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลจากเอกสารหรือจารึกอื่นๆ ก็จะทำให้ภาพบ้านเมืองในอาณาจักรกัมพูชาช่วงปลายพระนครได้ชัดเจน ในที่นี้จะแบ่งเนื้อหาที่ได้จากจารึกออกเป็นสี่หมวด ได้แก่

1. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์กัมพูชา
2. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดอำนาจ
3. เนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนา
4. เนื้อหาที่เกี่ยวกับปฏิทินและการฤกษ์ในจารึกนี้

1. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เราพบข้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับกษัตริย์ในช่วงนี้อยู่ 4 แห่ง เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ 4 พระองค์ ดังนี้
 - 1.1 พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พบข้อความในโคลกที่ 3 และ 4 กล่าวถึง การขับไล่ศัตรูและขึ้นครองราชย์ที่เมืองศรีนครทราขปุระในปีมหาศักราชที่กำหนดด้วย ดวงตา อากาศ พระจันทร์ และหัวใจ ข้อความนี้ทั้ง Finot และ Majumdar พิจารณาจากคำว่า ขึ้นครองราชย์ ทำให้สันนิษฐานว่า เมือง ศรีนครทราขปุระและเมืองยโสธรปุระ ที่เป็นเมืองหลวง คือเมืองเดียวกัน และเนื่องจากปีที่ขึ้นครองราชย์นี้ กำหนดปีโดยใช้ระบบภูตสังขยา¹⁸ ซึ่งถ้าเป็นระบบปกติ จะอ่านได้ว่า เป็นปี ม.ศ. 1102 ซึ่งไม่ตรงกับจารึกของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 หลักอื่นๆ เช่น จารึกอาโรคยศาล จารึกปราสาทตาพรหม จารึกพิมานอากาศ เป็นต้น ล้วนกล่าวถึงการขึ้น

¹⁸ เป็นระบบการบอกตัวเลขในภาษาสันสกฤตโดยการใช้คำทั่วไปที่มีความสัมพันธ์บางอย่างกับตัวเลขมาใช้แทน เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ แทนตัวเลข 1 แทน ไบหู แทนตัวเลข 2 ซึ่งตัวเลขหลายตัวขึ้นกับความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อของสังคมนั้นๆ อย่างเช่น ฤดู ในอินเดียมี 6 ฤดู ฤดูจึงแทนตัวเลข 6 ภูเขาสี่ถึงภูเขาทั้ง 7 ในชมพูทวีป จึงแทนด้วยเลข 7 แต่เนื่องจากคำเหล่านี้ขึ้นกับระบบความเชื่อและสังคมที่ติดต่อกัน ทำให้เมื่อเราดูอาจจะพบศัพท์คำเดียวอาจมีความหมายได้หลายตัวเลข เช่น พระอาทิตย์ แม้โดยทั่วไปหมายถึงเลข 1 ในบางกรณีก็อาจจะหมายถึงเลข 12 เนื่องจากพระอาทิตย์ต้องโคจรผ่านราศีทั้ง 12: ณัฐพล บ้านไร่, & ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย. (2021). ภูตสังขยาในคัมภีร์พหุทัตปาราครโหราศาสตร์. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 18(1), 35-46.

ครองราชย์ของพระองค์ว่า ว่าเป็นปี “เวทามวโรเกนทุภีราปตราชยะ” ซึ่งแปลได้ความไว้ว่า “พระองค์ได้รับราชสมบัติที่กำหนดด้วยพระเวท(4) ท้องฟ้า(0) เอก(1) และอินทฺ [พระจันทร์](1) ถ้าแปลแบบปกติจะแปลว่า ปี ม.ศ. 1104 ซึ่งขัดแย้งกัน Finot จึงเสนอว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่ข้อความที่ขัดแย้งกันนั้นเกิดจากการนับด้วยระบบพิเศษ โดยคำว่า ดวงตา อาจหมายถึงตาที่สามของพระศิวะ ซึ่งจะแทนด้วยเลข 3 และพระเวท อาจจะหมายถึงเพียงไตรเวท ซึ่งแทนด้วยเลข 3 เช่นกัน เขาจึงเสนอว่า ”**พระเจ้าชยวรมันที่ 7 ขึ้นครองราชย์ที่เมืองศรีนทราขปุระ (ยโสธรปุระ) ในปี ม.ศ. 1103**” ซึ่งความเห็นนี้ได้รับการยอมรับโดยนักวิชาการส่วนใหญ่ และมีนำไปใช้อ้างอิงในการเขียนประวัติศาสตร์อาณาจักรกัมพูชามาโดยตลอด แม้จะมีนักประวัติศาสตร์บางท่าน เช่น Barth (Barth, 1885) กล่าวถึงปีที่ขึ้นครองราชย์นี้ว่าเป็นปี ม.ศ. 1104 ก็เป็นการอ้างจากจารึกอื่นและไม่ได้พูดถึงความขัดแย้งของปีที่ขึ้นครองราชย์ของจารึกหลักนี้

ในการแปลครั้งนี้ เมื่อได้ตรวจคำแปลศัพท์กฤตสังขยา โดยอ้างอิงจาก Indian Epigraphical Glossary ของ Sirca(Sircar, 1960) พบว่า คำว่า”เนตร” ที่หมายถึงเลข 3 นั้น ใช้เฉพาะในแถบเบงกอลเท่านั้น ถ้าบริเวณอื่นจะใช้คำว่า harinetra หรือ trinetra แทน ส่วนคำว่า “เวท” นั้น พบว่าโดยส่วนใหญ่จะหมายถึง เลขสี่ พบได้ค่อนข้างน้อยที่จะหมายถึงเลข 3 เพื่อที่จะหาว่าในจารึกเขมรว่าคำเหล่านี้จะมีความหมายว่าอย่างไร เนื่องจากในสังคมเดียวกันย่อมต้องใช้คำในกฤตสังขยาที่มีความหมายเดียวกันเพื่อสื่อสารให้ตรงกัน จึงได้ตรวจดูทั้งสองคำนี้ที่ใช้ในการระบุเลขปีในจารึก ร่วมกับจารึกนั้นปรากฏดวงฤกษ์ซึ่งสามารถสืบย้อนปิกกลับได้ได้ เพื่อสอบถามว่าปีที่ปรากฏนั้นเป็นปีอะไรก็จะทราบได้ว่า คำว่า เนตรและเวท ที่เป็นกฤตสังขยาในจารึกเขมรจะหมายถึงตัวเลขใด จากการตรวจสอบพบคำทั้งสองนี้ในจารึกปราสาทพนมตราบ (Phnom Tráp) (K.94) ที่มีคุณสมบัติเข้ากับที่ต้องการ โดยได้พูดถึงฤกษ์และปีสองชุด ชุดที่หนึ่ง ได้ระบุฤกษ์และปีไว้ โดยมีเนื้อความว่า ในปีที่กำหนดด้วยเนตร (2,3) อษฎฺ(8) มูรติ(8) นั้น พระอาทิตย์ อังคาร พุศ ศุกรอยู่ใรราศีเมถุน จันทรราศีตุล พฤทฺสราศีสิงห์ เสาร์ราศีมกร ซึ่งเมื่อนำกลุ่มดาวไปตรวจสอบกับปฏิทินดาราศาสตร์จะพบว่าตรงกับช่วงเวลาราว เดือน พฤษภาคม ม.ศ. 882

ทำให้สรุปได้ว่าชุดข้อมูลนี้ “เนตร” ในกฤตสังขยาของเขมรหมายถึงเลข 2 และข้อมูลชุดที่สองที่ข้อความว่าดาวทั้ง 7 เรียงตามลำดับได้แก่ พฤษภา พิจิก มิถุน กุมภ์ ตุล มินและกุมภ์ ในปีที่กำหนดด้วย เวท(3.4) อษฎฺ(8) มงคฺล(8) เมื่อตรวจสอบปฏิทินดาราศาสตร์จะตรง

กับช่วงเดือน เมษายน ค.ศ. 884 สรุปได้ว่า “เวท” ในเขมรหมายถึงเลข 4 จากข้อมูลทั้งสองชุดนี้ แม้ว่าชุดข้อมูลที่ได้จะมีไม่มากแต่ก็สนับสนุนความเป็นไปได้ที่ในการบอกศักราชในกัมพูชา เนตรยังคงแทนเลข 2 และเวทแทนเลข 4 ไม่ใช่เลข 3 ซึ่งไม่เป็นไปตามที่ Finot ให้ความเห็นไว้

จากจารึกนี้ ถ้าพระเจ้าชัยวรมันขึ้นครองราชย์ที่เมืองศรีนครราชปุระ ในช่วงปี ค.ศ. 1102 ก็มีนัยว่า เมืองศรีนครราชปุระ ที่ขึ้นครองราชย์นั้นย่อมไม่ใช่เมืองยโสธรปุระ ที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ. 1104 ตามที่จารึกอื่นๆ กล่าวไว้ตรงกันทั้งหมด

เมืองศรีนครราชปุระคือเมืองใด

เมือง ศรีนครราชปุระ นี้ปรากฏในจารึกเขมรอยู่สองแห่ง ในจารึกนี้ และ อีกที่หนึ่ง คือจารึกของพระเจ้าศรีนครธรรมันที่กรอบประตูปราสาทบันทายสรี (K. 569) โดยในจารึกโคลกแรกกล่าวมีเนื้อความว่า “พระบาทสมเด็จพระอัญศรีศรีนครธรรมมเทวะ เจ้าเมืองที่สืบเชื้อสายจากเศรษฐวรมัน และเจ้าเมืองศรีศรีนครราชปุระ กฤตชยุปุระ อันสมัยพระบาทสมเด็จพระอัญศรีชยวรมมเทวะ ปรมเสวร เจ้าเมืองวระถมอ ในดินแดนลเทาได้แต่งตั้งให้เป็นยุพราช” ซึ่งแสดงว่า ในขณะที่พระเจ้าศรีนครธรรมันเป็นยุพราชก็ได้ครอบครองเมืองศรีศรีนครราชปุระแล้ว ซึ่งยุพราชยังไม่ควรที่จะได้ครอบครองเมืองหลวงของอาณาจักรในขณะนั้น นอกจากนี้ ในจารึกโคกสวายเจก ซึ่งจารในปีพ.ศ. 1851 หลังจากจารึกบันทายสรี (K.569) อยู่สองปี ยังคงปรากฏชื่อเมืองยโสธรปุระอยู่ จึงสรุปได้ว่า เมืองศรีนครราชปุระไม่น่าที่จะเป็นเมืองเดียวกันกับยโสธรปุระ

เมื่อพิจารณาจากชื่อของเมืองนั้นสามารถแยกหน่วยคำออกมาได้เป็น ศรี อินทรราช ปุระ ซึ่งทราบจากการเรียกชื่อคนว่าหน่วยคำ “ศรี” และ “ราช” เป็นหน่วยคำที่เติมในชื่อเพื่อขยายความหมายแต่ยังคงหมายถึงชื่อเดิมได้ เช่น ศรีชยวรมนเทวะ ก็ยังหมายถึง ชยวรมนเทวะ และ ราชบุตร ที่หมายถึงบุตรของพระราชา ก็ยังคงหมายถึงผู้เป็นที่ป็นบุตรอยู่ แต่บางครั้ง หน่วยคำที่เติมนี้ก็อาจเกิดชื่อเฉพาะใหม่ได้ เช่น ศรีนครธรรมัน อาจหมายถึงพระเจ้าอินทรธรรมัน หรือพระเจ้าศรีนครธรรมัน ก็ได้ขึ้นกับบริบท แต่ในกรณีของชื่อเมืองนั้น จะหมายถึงชื่อเฉพาะของเมืองใหม่หรือชื่อเมืองเดิม จึงได้ทำการทดสอบโดยใช้กรณีศึกษาจาก

ชื่อเมืองยโสธรปุระ เนื่องจากพบในจารึกได้บ่อย และสามารถตรวจสอบได้ง่ายว่าหมายถึงเมืองหลวงที่เป็นเมืองเดียวกันหรือไม่

พบการเรียกชื่อเมืองนี้ ในจารึก ไม่น้อยกว่า 14 หลัก โดยพบชื่อที่เรียก ดังนี้

- 1.1 ใช้คำว่า “ยโสธรปุระ” (2/14) เช่นในจารึกตรอเปียงรุ้ง (K .598) จารึกบันทายภูฎี (K.532)
- 1.2 ใช้คำว่า “ยโสธรปุระ” (1/14) เช่นในจารึกโคกสวายเจก (K.754)
- 1.3 ใช้คำว่า “นครยโสธรปุระ” (3/14) ในจารึกสดีกก้อกรม (K.235) และจารึกพนมอักษร (K.523)
- 1.4 ใช้คำว่า “ศรียโสธรปุระ” (2/14) เช่น ในจารึกตาแก้ว (K.70)
- 1.5 ใช้คำว่า “ยโสธรปุระ” (5/14) เช่น ในจารึกพิมานอากาศ (K.486)
- 1.6 ใช้คำว่า “ยโสธรปุระ” (1/14) เช่น จารึกปราสาทมบด (K.144)

ไม่พบคำว่า “ยโสธรราชปุระ” และ “ยโสธรราชปุระ”

จากเนื้อความในจารึกเกี่ยวกับการตั้งเมืองหลวงหรือเกี่ยวกับกษัตริย์ประทับอยู่ แสดงถึงว่าเมืองเหล่านี้เป็นเมืองเดียวกันทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่า การเติมศรีเข้าไปเป็นหน่วยคำเสริมของชื่อเมือง ไม่ใช่เป็นการเรียกเมืองใหม่

ส่วนคำว่า “ราช” นั้น เนื่องจากไม่พบหน่วยคำนี้ในการเสริมชื่อเมือง “ยโสธรปุระ” จึงได้ตรวจสอบชื่อเมืองที่มีคำว่า “ราชปุระ” ทั้งหมด ในจารึกเขมรพบ คำนี้อยู่ในจารึก 3 หลัก ได้แก่ เมือง ศรีนทราชปุระ จำนวน 2 หลัก ได้แก่ จารึกมังคลารถ และจารึก บันทายศรี และ อีกเมืองได้แก่ เมือง “ชยราชปุระ” ในจารึกปราสาทพระขรรค์ ดังในเนื้อความว่า “ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงสร้างพระรัตนตรัย ส่งไปประดิษฐานที่วิหารใน 23 ตำบล เช่น ศรีชยราชธานี ศรีชยันตครี ศรีชยสิงหวดี ศรีชยวีรวดี ละโว้ทยปุระ สุวรรณปุระ คัมพูกปฏภูณะ ชยราชบุรี ศรีชยสิงหบุรี ศรีชยวัชรบุรี ศรีชยสดีมภบุรี ศรีชยราชคีรี ศรีชยวีรบุรี ศรีชยวัชรดี ...” (ชะเอม แก้วคล้าย, 2527) ซึ่งชื่อนี้ปรากฏอยู่ในกลุ่มเมืองที่ขึ้นต้นด้วย ชย... หลាយเมือง ทำให้มีแนวโน้มว่า เมือง “ราชปุระ” ในที่นี้จะเป็ชื่อเฉพาะมากกว่าหน่วยคำเสริม

อย่างไรก็ตาม ในจารึกหมีเชิน (C.92b) ของอาณาจักรจามปา ซึ่งเป็นจารึกร่วมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กล่าวถึงการที่ชัยวรมันที่ 7 ได้ให้เจ้าชายวิทยานันทนะ ไปครองเมือง ราชปุระ ปนฺรารง ซึ่งเมืองนี้ในจารึกอื่นๆ เช่น จารึก phanrang (C.6) ได้กล่าวถึงชื่อเมืองนี้ว่า ปนฺรารง อย่างเดียว (Golzio, 2004) แสดงถึงว่า ราชปุระ ในจารึกนี้เป็นคำเสริมของเมืองปนฺรารง เท่านั้น จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 คำว่า ราชปุระ นี้ สามารถเป็นคำเสริมของชื่อเมืองเดิม โดยไม่ได้เป็นชื่อของเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่

จากข้อมูลที่ได้ เห็นว่า มีโอกาสที่คำว่า “ศรี” และ “ราช” จะเป็นคำเสริมของชื่อเมืองเดิมคือเมืองอินทปุระ แม้ว่ายังมีความเป็นไปได้ที่ศรีนครราชปุระอาจจะเป็นเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ แต่เมืองศรีนครราชปุระ น่าจะต้องเป็นเมืองใหญ่และมีความสำคัญ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จึงใช้คำว่า การขึ้นครองราชย์และ ในสมัยชัยวรมันที่ 8 จึงต้องส่งยุพราชไปปกครอง และเราไม่พบหลักฐานของเมืองสำคัญอื่นที่มีชื่อศรีนครราชปุระ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่เมืองนี้จะเป็นเมือง อินทปุระ ซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงเก่าก่อนยโสธรปุระ

เมื่อเราทราบว่าศรีนครราชปุระน่าจะได้แก่เมืองอินทปุระ จากการนำข้อมูลในจารึกที่ระบุชื่อเมืองนี้ทั้งหมดที่พบจำนวน 9 หลัก มาตรวจสอบ พบมีจารึกที่กล่าวถึง ดังตาราง

	จารึก	ชื่อที่ปรากฏ	สมัย(ม.ศ.)	เรื่องราว
1	สรีกรูบเล็ก (k.151)	อินทปุระ	520	เจ้าเมืองอินทปุระมาสร้างวัดในอีสานปุระ
2	โลเลย (k.325)	ปรมาณ ศรีนครปุระ	815	ระบุเมืองข้าทาส
3	กুমิเมียน (k.105)	ปรมาณศรีอินทปุระ	82(3)4	ระบุการสร้างวัดในเมืองนี้
4	บ้านคอนกาม	อินทปุระ	906	พูดถึงการพิพาทระหว่างเมืองนี้กับยวราชปุระ
5	ปราสาทเบง (k.989)	นครศรีอินทปุระ	903	กล่าวย้อนถึงการขุดสระในเมืองสมัยชัยวรมันที่ 2
6	สตักกอกทม (k.235)	วิชัย อินทปุระ	971	กล่าวย้อนถึงการครองราชย์ของชัยวรมันที่ 2
7	บันทายสรี(k.569)	ศรีศรีนครราชปุระ	1227	พระเจ้าศรีนครทวรมันครองเมืองนี้ตอนเป็นยุพราช
8	มังคลารถ (k.567)	ศรีนครราชปุระ	หลังปี 1229	กล่าวย้อนถึงการครองราชย์ของชัยวรมันที่ 7
9	ขุนศรีไชยราชมณฑลเทพ	พระนครศรีศรีนครปุระ	หลังปี 1323	ข้อความขาดหายไปต่อเนื่อง

ตารางที่ 5 สรุปจารึกที่กล่าวถึงอินทปุระ

จารึกเหล่านี้ ทำให้เราสามารถแบ่งยุคสมัยที่พูดถึงเมืองนี้ได้เป็น 4 ช่วง ได้แก่

1. ยุคก่อนพระนคร เนื้อความในจารึกทำให้ทราบว่าเมืองนี้เป็นเมืองเก่าตั้งแต่สมัยเจนละ และไม่ได้อยู่ในบริเวณสมโบรไพรูก

2. ยุคพระนครในช่วงต้น ในช่วงนี้มีจารึก K.105 ซึ่งสร้างสมัยพระเจ้าโยศวร มันที่ 1 เป็นจารึกขนาดใหญ่อยู่ที่กรอบประตูปราสาท กล่าวถึงที่ตั้งของวัด อยู่ทั่วไปวรายาก ประมาณศรีอินทปุระ ปัจจุบันได้รับการดัดแปลงเป็นฐาน พระพุทธรูปอยู่ในวัดเมียน เขตตโงงมมม บริเวณนี้จึงสามารถระบุได้ว่าเป็น พื้นที่ของอินทปุระในสมัยนั้นได้ (ตามภาพที่ 1)
3. ยุคชัวยวรมันที่ 5 อินทปุระยังอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรกัมพูชา และไม่ใช่ว่าเมืองวรายาก ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ สันนิษฐานว่าเมืองวรายากนี้อยู่ บริเวณแถบบาพนม ซึ่งอยู่บริเวณตอนใต้ของกัมพูชา ใกล้ปากแม่น้ำโขง เมืองอินทปุระในสมัยนี้จึงไม่ควรมีอาณาเขตต่ำลงไปถึงที่นั่น
4. ยุคปลายพระนคร หลังจากยุคชัวยวรมันที่ 5 ก็ไม่พบชื่ออินทปุระอีก จนถึงช่วงชัวยวรมันที่ 7 ขึ้นครองราชย์และเมืองนี้ก็จะเริ่มกลับมามีความสำคัญ จนต้องให้ยุวราชาไปปกครอง และมีการใช้คำว่า ราชปุระ หรือพระนครศรีอินทปุระ ก็บ่งร่องรอยว่าได้รับความสำคัญมากขึ้นในสมัยนี้

นอกจากนี้ ข้อมูลที่บอกร่องรอยเพิ่มเติมได้ ได้แก่ คำว่า “วไร วรายาก” ที่ปรากฏในจารึกภูมิเมียนว่าอยู่ในพื้นที่อินทปุระนี้ คำนี้พบในจารึกสองแห่ง ได้แก่ จารึกภูมิเมียน K.105 ที่ได้กล่าวไปแล้ว และจารึกคูกปริงชรั (kouk pring chroum) (K.92) ที่เชิงไพรจังหวัดกำปงจาม ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำโขง ห่างจากบริเวณภูมิเมียนประมาณ 60 กิโลเมตร มีจารึกในสมัยสุริยวรมันที่ 1 ระบุ ม.ศ. 950 พุถึง ขุนนางชื่อศรีปรกรมวิรวรมัน ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้รับขณะกษัตริย์ตอนใต้ที่ชื่ออรชุน พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 จึงได้พระราชทานพื้นที่ที่อรชุนสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นให้ จึงได้มาสร้างคิวงค์ขึ้นที่เมืองวไรวรายากปุระนี้

จากข้อมูลทั้งหมด ในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า อินทปุระยังเป็นพื้นที่บริเวณเดิมตลอดตั้งแต่สมัยก่อนพระนครจนถึงปลายพระนคร ทำให้ทราบถึงพื้นที่บริเวณอินทปุระอย่างคร่าวๆ ว่าทางทิศเหนือ อยู่ใต้เมืองอีสานปุระ(สมโพรไพรกุกในปัจจุบัน) จากจารึก K.151 ขณะเดียวกัน ต้องครอบคลุมพื้นที่บริเวณวัดเมียน ที่ตโงงมมม ในทางทิศใต้ไม่ลงไปถึงวรายากปุระเนื่องจากจารึกบ้านคอนกามระบุถึงทั้งสองพื้นที่ในเวลาเดียวกัน ซึ่งวรายากปุระนี้นักวิชาการเชื่อกันว่าอยู่ในเขตบาพนมในปัจจุบัน ทางด้านตะวันออกของพื้นที่นี้จากจารึกหลังพระนคร ที่วัดนครบาชัย กล่าวว่าบริเวณวัดนครบาชัยเดิมชื่อ "เซยยพิรสุกดินคร" หรือ

ถ้าถอดเป็นสันสกฤตก็จะเป็น "ชยวีรศักดิ์นคร" ชื่อเมืองนี้มีกล่าวถึงในจารึกปราสาทพระ
ขรรค์ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทำให้เราทราบว่าในด้านตะวันออกพื้นที่ของอินทปุระไม่
ควรเกินบริเวณนี้ไป ทางทิศตะวันตกติดแม่น้ำโขง จากข้อมูลนี้ ทำให้กำหนดพื้นที่ของเขต
อินทปุระได้คร่าวๆ ว่า น่าจะอยู่บริเวณกัมพูชาตอนล่าง บริเวณช่วงลุ่มน้ำโขงตอนล่างจนถึง
น่าจะถึงจุดบรรจบระหว่างโตนเลสาบและแม่น้ำโขง ดังรูปวงกลมในแผนที่ ที่ 1 อย่างไรก็ตาม
เมื่อดูจากบริเวณพื้นที่ที่สันนิษฐานแล้ว ไม่พบพื้นที่ที่มีลักษณะเมืองโบราณอยู่ ซึ่งถ้ามีเมือง
โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นเมืองที่ได้รับความสำคัญในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 น่าจะพบ
ร่องรอยกำแพงเมืองหรือผังเมืองที่มีรูปสี่เหลี่ยมในบริเวณนี้ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะอาณาจักร
กัมพูชาในสมัยหลังพระนครได้ย้ายเมืองหลวงมาในบริเวณใกล้ๆนี้ ทำให้มีการทับซ้อนของ
บ้านเมือง นอกจากนี้บริเวณแถบนี้เป็นที่ราบลุ่มต้ำน้ำท่วมถึง จนอาจสังเกตร่องรอยได้ยาก
อย่างไรก็ตาม ในบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของพื้นที่ที่สันนิษฐานนี้ พบว่ามีบริเวณที่เป็นเมือง
เก่าในสมัยก่อนพระนครอยู่ ได้แก่เมือง บ้านทายไพรนคร ทำให้ Coedes เสนอความเห็น
เป็นไปได้ที่เมืองนี้ก็คือเมืองอินทปุระ ซึ่งถ้าจะรวมพื้นที่เมืองนี้เข้าไปในข้อสันนิษฐานด้วยก็
จะได้พื้นที่คร่าวๆดังรูปสี่เหลี่ยมในรูปที่ 1 แต่เมืองบ้านทายไพรนครนี้ก็มีชื่อที่ไม่เข้ากับเมือง
อินทปุระ คือ แม้จะพบอาคารสิ่งก่อสร้างและจารึกในยุคก่อนพระนครภายในเมือง แต่ไม่
พบร่องรอยของสิ่งก่อสร้างในยุคต่อมา ทั้ง ๆ ที่ในจารึกกล่าวว่าเป็นเมืองนี้ควรเป็นเมืองที่
สำคัญมาตลอดจนถึงปลายพระนคร ดังนั้น แม้จะสันนิษฐานได้ว่าอินทปุระสมควรอยู่บริเวณ
นี้ แต่ก็ยังไม่สามารถสรุปได้ชัดว่าอยู่บริเวณใดแน่ ซึ่งต้องอาศัยการตรวจสอบทางโบราณคดี
ต่อไป

การสันนิษฐานพื้นที่ของเมืองอินทระปุระ

- พื้นที่วังกลมเป็นพื้นที่สันนิษฐานขอบเขตตามจารึก
- พื้นที่สี่เหลี่ยมเป็นบริเวณที่สันนิษฐานให้ครอบคลุมพื้นที่บ้านท้ายไพรนคร

ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งจารึกที่ระบุเมืองอินทระปุระ

กล่าวโดยสรุป จากจารึกโคลกนี้ มีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงตีเมืองอินทระปุระซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอาณาจักรกัมพูชาในปี ม.ศ. 1102 (พ.ศ. 1732) ก่อนที่จะเข้าโจมตีเมืองโยโครปุระและขึ้นครองราชย์ได้ในอีกสองปีต่อมา

1.2 พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ในจารึกนี้ โคลกที่ 13 ระบุเนื้อความที่กล่าวว่า ชยมหาประธานได้ไปบูชาพระศิวะเพื่อให้พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ผู้ที่ล่วงไปแล้วได้มีสันติ ที่เมืองกัมพูระ¹⁹ ในปี ม.ศ. 1165 เนื้อหาในส่วนนี้ มีส่วนที่น่าสนใจอยู่สองส่วน ได้แก่ พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 สิ้นพระชนม์ก่อนหรือในปีม.ศ. 1165 และการไปบูชาพระศิวะที่เมืองกัมพูระมีความหมายอย่างไร

สำหรับส่วนที่ 1 นั้น มีความเห็นของนักวิชาการที่ขัดแย้งกันอยู่สองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกมีความเห็นเช่นเดียวกับความเห็นของ Finot ที่เสนอ ในโคลกมีคำว่า “คตสย” ซึ่งหมายถึงผู้ที่ล่วงไปแล้ว ดังนั้น พระเจ้าอินทรวรมันน่าจะเสียชีวิตอย่างช้าที่สุดในปี ม.ศ. 1165 ส่วนนักวิชาการกลุ่มที่สองนำโดย Jacque (Clark & Jūlān, 2007) ได้ให้ความเห็นว่า Finot เข้าใจเนื้อหาคลาดเคลื่อน และตัว “ต” ใน คำ “คตสย” นั้น ในตัวจารึกเสียหาย อ่านไม่ได้ความชัดเจน ร่วมกับเขาได้เสนอว่าพบหลักฐานที่แสดงว่า พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ครองราชย์อย่างน้อยจนถึงปี ม.ศ. 1192 และกล่าวว่า Gerdi

¹⁹ แถบพื้นที่จังหวัดพระตะบอง ในปัจจุบัน

Gerscheimer จะตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับหลักฐานชิ้นนี้ในภายหลัง ทำให้มีนักวิชาการนำไปอ้างอิงและมีการเปลี่ยนปีที่สวรรคตของพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 เช่น Lustic (Lustig, 2011), Vickery (Micheal, 2006) อย่างไรก็ตาม นับจากวันที่ตีพิมพ์เอกสารนี้เป็นเวลากว่า 20 ปี ยังไม่ปรากฏการรายงานหลักฐานดังกล่าว จึงต้องถือว่าหลักฐานชิ้นนี้ไม่มีอยู่จริงในปัจจุบัน และเมื่อกลับมาพิจารณาเนื้อหาอีกครั้ง แม้ว่า ตัวอักษร “ค” นั้นจะไม่ชัด แต่ไม่พบการประกอบตัวอักษรอื่นในช่องว่างนี้แล้วให้ความหมายที่เหมาะสมได้ นอกจากนี้ ในโคลกยังกล่าวถึงการบูชาให้เกิดความสันติ แม้ว่าการบูชาให้ผู้อื่นเกิดสันติอาจทำเพื่อคนที่มีชีวิตหรือคนที่เสียชีวิตไปแล้วก็ได้ แต่การที่พราหมณ์ไปกระทำพิธีเพื่อสันติของบุคคลที่สามในที่ต่างๆ มักจะเป็นพิธีสำหรับผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว เช่นพิธี ศรเทธ(shredda)²⁰ ดังนั้น ในโคลกที่ว่าเป็นการไปทำพิธีกรรมแก่พระคิเวที่ต่างเมือง บ่งชี้ว่า พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 น่าจะสิ้นพระชนม์ไปแล้ว ในปี ม.ศ. 1165 เช่นเดียวกับความเห็นของ Finot

สำหรับส่วนที่ 2 นั้น การไปบูชาพระคิเวที่เมืองกัมปุระนี้ Brigg (1999) ได้เสนอความเห็นว่าการไปบูชาพระคิเวนี้มีนัยว่า พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 นับถือศาสนาพราหมณ์ แต่ Chandler(1993) ได้เสนอความเห็นแย้งว่า จากลักษณะการก่อสร้างปราสาทบายน ไม่ควรที่จะสร้างเสร็จในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ดังนั้น พระเจ้าอินทรวรมัน ซึ่ง Chandler ได้ตั้งสมมติฐานว่าเป็นลูกของชัยวรมันที่ 7 จึงมีความเป็นไปได้ที่จะนับถือศาสนาพุทธและดำเนินการสร้างปราสาทบายนต่อ และให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การที่ไปบูชาพระคิเวนี้น่าจะเนื่องจากเป็นพิธีของพราหมณ์ขมมหาประธานมากกว่า ไม่สามารถแสดงถึงศาสนาของพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ได้ อย่างไรก็ตามในการแปลครั้งนี้ พบว่าขมมหาประธานนั้นเป็นพราหมณ์ในไฉวนิกาย ไม่ใช่ไศวนิกาย การมาบูชาพระคิเวนั้น ไม่สอดคล้องกับนิกายที่ท่านนับถือ ความเห็นของ Chandler จึงมีน้ำหนักน้อยลงและมีความเป็นไปได้มากกว่าพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ ไศวนิกาย ดังความเห็นของ Brigg ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลังจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีกษัตริย์ที่นับถือศาสนาพราหมณ์ไศวนิกายอย่างน้อยสองพระองค์ได้แก่พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 และพระเจ้าชัยวรมันที่ 8

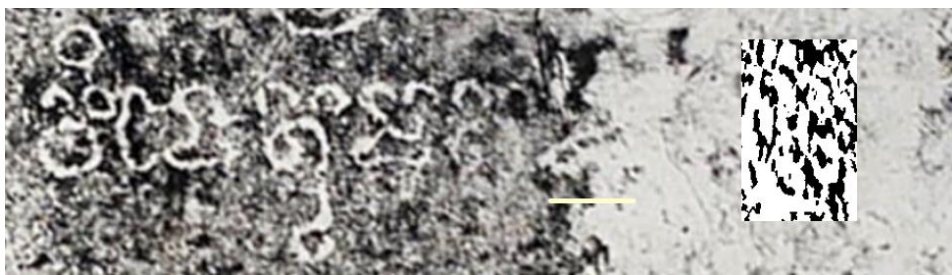
²⁰ ข้อมูลจากการสอบถาม ผศ. ดพ. สมบัติ มั่งมีสุขศิริ วันที่ 12 มิถุนายน 2567

ดังนั้นความเห็นที่เชื่อกันโดยทั่วไป ว่าทำลายรูปเคารพของศาสนาพุทธในช่วงปลายพระนคร นั้น เกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 เนื่องจากท่านนับถือไสวณิกายเพียงคนเดียว ต้องได้รับการพิจารณาและประเมินใหม่อย่างถี่ถ้วน

1.3 พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 จากข้อความในจารึกนี้ บ่งว่าท่านมีมเหสีอย่างน้อยหนึ่งพระองค์ ซึ่งเป็นลูกของขยมหาประธาน ชื่อ ศรีจักรวรรดิราชเทวี ซึ่งเป็นไวษณพนิกาย ซึ่งนักวิชาการโดยทั่วไป กล่าวว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ทรงนับถือไสวณิกาย ทำให้เกิดการทำลายรูปเคารพในทางศาสนาพุทธหรือเปลี่ยนแปลงรูปเคารพ ให้เป็นศิวลึงค์ หรือ พระศิวะ เนื่องจากอิทธิพลของพระมเหสีพระองค์นี้ จึงไม่ถูกต้อง

1.4 พระเจ้าศรีนทรวรมัน จากจารึกนี้สรุปได้ว่า ทรงเป็นพระขามาตา(ลูกเขย)ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 และขึ้นครองราชย์หลังจากที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 สิ้นพระชนม์

1.5 พระเจ้าศรีนทรชยวรมัน จากข้อความในจารึกโคลกที่ 47 สรุปได้ว่า ท่านอยู่ในวงศ์ของพระเจ้าศรีนทรวรมัน (ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งน้อง ลูก หรือญาติ)ก็ได้ และทรงเป็นยุพราชโดยการแต่งตั้งของพระเจ้าศรีนทรวรมัน และขึ้นครองราชย์ในปี ม.ศ. 1229 (พ.ศ. 1850) หลังจากที่พระเจ้าศรีนทรวรมัน ได้สละราชสมบัติเพื่อไปพิชิตสวรรคร์ ข้อความนี้ ทำให้ Finot ได้ตีความว่า พระเจ้าศรีนทรวรมันได้สิ้นพระชนม์ในปีนี้ แต่หลังจากที่ Finot ได้แปลจารึกหลักนี้ไปแล้วนั้น พบจารึก โคคสวายเจก ที่ระบุว่า พระเจ้าศรีนทรวรมันได้ถวายหมู่บ้านแก่วัด ในปี ม.ศ. 1230 ทำให้ทราบว่าเป็นปีนี้ ท่านยังมีพระชนม์ชีพอยู่ Coedes จึงเสนอความเห็นว่าเป็นโคลกเขียนว่า “วิเซตุมค(มนนฤปะ)” อาจจะเป็นคำว่า “วิเซตุมคทวน” ซึ่งจะได้ความว่าได้ไปสู้ป่าเพื่อพิชิตสวรรคร์ ซึ่งจะได้ความว่า ไปกระทำสังขยาสี่ ตามหลักอาศรม 4 และเมื่อตรวจสอบกับสำเนาจารึกและจารึกจริงพบว่า ถัดจาก “วิเซตุมค” พบมีช่องที่สามารถเติมอักษรได้ช่องเดียวจากนั้นเห็นตัวอักษร น ทำให้การปริวรรตตาม Finot แสดงความเห็นนั้นไม่ถูกต้อง ในขณะที่คำปริวรรตของ Coedes สามารถใส่ในช่องว่างได้พอดี และอาจเป็นคำปริวรรตในเนื้อความได้ อย่งไรก็ตาม ช่องว่างนี้ก็มีรอยลึกมากจนไม่สามารถสังเกตอักษรได้ทำให้ไม่สามารถบอกว่าอักษรนี้เป็นตัวอะไรได้อย่างแน่ชัด ซึ่งรวมถึงว่าอาจจะไม่ใช่ตัวอักษรอย่างทั้ง Finot และ Coedes สันนิษฐานไว้

ภาพที่ 2 แสดงช่องว่างระหว่างตัวอักษรในสำเนาจารึกโคลกที่ 47

อย่างไรก็ตาม ในเนื้อความสามารถระบุได้แน่ว่าเป็นการไปเพื่อพิชิตสวรรค ซึ่งไม่จำเป็นต้องสิ้นพระชนม์ หรือไปสุป่า ซึ่งจากเนื้อความน่าจะหมายถึงการออกบวชในวัดเพื่อบรรลุนิพพาน เนื่องจากศรีนครินทร์ ในช่วงปลายราชการจากจารึกโคกสวายเจกที่มีเนื้อความว่าทรงบริจาคนที่ดินถวายวัดทำให้เชื่อได้ว่า ทรงนับถือศาสนาพุทธ และยังคงถึงท่านยังคงมีอำนาจอยู่แม้จะสละราชสมบัติแล้ว ต่างจากการถือสัญชาติที่ต้องสละทุกอย่างเข้าสู่ป่าบำเพ็ญพรต

กล่าวโดยสรุปจากจารึกนี้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ที่มีเนื้อหาสรุปได้ต่างจากเดิม ได้แก่เรื่องพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงขึ้นครองราชย์ที่เมืองศรีนครราชสีมาในปี.ศ. 1102 และพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 มีความน่าจะเป็นไศวนิกายมากกว่าพุทธมหายาน

2. เนื้อความเกี่ยวกับการปกครอง ในจารึกนี้พบข้อความเกี่ยวกับการสืบทอดการปกครอง แบ่งเป็น

2.1 ในการปกครองอาณาจักรนั้น พบการแต่งตั้ง”ยุพราช” ซึ่งแสดงถึงตำแหน่ง

รัชทายาทอย่างชัดเจน และตำแหน่งนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นพระราชโอรสเท่านั้น เช่นเดียวกับพระเจ้าศรีนครินทร์ที่เป็นพระชามาดาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ดังข้อความที่ปรากฏในจารึกนี้ ซึ่งแม้จะไม่ได้เป็นพระราชโอรสแต่ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้พรราช ตามที่ปรากฏในจารึกบันทายสรี (K.569) และจากในจดหมายเหตุของโจวต้ากวน

คำว่ายุพราชนั้นนอกจากที่ปรากฏในช่วงปลายพระนครทั้งสองที่นี้ พบมีปรากฏอีกเพียงสองครั้งในช่วงพระเจ้าหริธยวรมัน ในจารึกพนมรุ้ง 7 ที่กล่าวถึงพระเจ้าหริธยวรมันมีราชโอรสอยู่สามพระองค์ ได้แก่ พระเจ้าธรณินทรวรมันที่ 1 พระเจ้าชัยวรมันที่ 6 และพระยุพราช ตามลำดับ และในจารึกสำโรง (K.258) ที่จารในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 ได้จารึกว่าในปี.ศ. 1018 ศรียุพราชผู้หลานของโยคีศวรรบัณฑิตได้มาบริจาคนที่ดินหลังจากฟ้าผ่า

ปราสาท เมื่อดูจากช่วงเวลาที่ยารึกและความเกี่ยวข้องในเนื้อหาแล้วพบว่า ศิริยุพราชผู้นี้มีความน่าจะเป็นคนเดียวกับบุตรของพระเจ้าหิรัณยวรมัน ถ้ายุพราชในกรณีหลังนี้เป็นตำแหน่งก็จะมี ความขัดแย้งกับการที่ผู้พี่ทั้งสองได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ก่อนและการปรากฏชื่อยุพราช ภายหลังจากที่ชัยวรมันที่ 6 ขึ้นครองราชย์แล้วบ่งว่าท่านไม่ได้สิ้นพระชนม์ไปก่อนและยังคงมี ทรัพย์สินและอำนาจสามารถบริจาคที่เดินได้ ทำให้มีความน่าจะเป็นว่าพระยุพราชในกรณี หลังนี้อาจเป็นชื่อเฉพาะมากกว่าชื่อตำแหน่ง

จึงสรุปได้ว่าอย่างน้อยการตั้งตำแหน่งยุพราช ที่เป็นผู้สืบทอดราชบัลลังก์ โดยไม่ จำเป็นต้องเป็นลูกหรือน้องชาย เริ่มต้นอย่างช้าที่สุดในช่วงปลายพระนคร

2.2 การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าสายตระกูล ในจารึกนี้ ได้ระบุผู้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้า สายตระกูลไว้ในโคลกที่ 35 ว่า **“พระองค์ได้ตรัสว่า ในอนาคตข้างหน้า เมื่อไม่มีผู้ชายที่จะ ทำหน้าที่เหล่านี้ เหล่าตระกูลฝ่ายหญิงก็เหมาะที่จะทำหน้าที่บูชาทนได้”** ซึ่งแสดงถึงกา สืบทอดสายตระกูลทางบุรุษต่อเมื่อหมดสายจึงสืบทางสายสตรีได้ และนอกเหนือจากโคลกนี้ ในจารึกมังคลารถนี้ ยังกล่าวในโคลกที่ 22 มีใจความว่าชยมังคลารถ หลานชยมหาประธาน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นดำรงตำแหน่งชยมังคลารถ เช่นเดียวกับบิดาซึ่งแสดงถึงการสืบ ตำแหน่งทางบุรุษเช่นกัน ซึ่งต่างกับความเชื่อของนักวิชาการส่วนใหญ่ เช่น Maspero ที่ เชื่อว่าสังคมชาวเขมรสืบทอดเชื้อสายผ่านทางมารดาเป็นหลัก(Ledgerwood, 1995) โดย ตัวอย่างที่พบ ได้แก่ จารึกสตักกอกกรม ที่กล่าวว่า สหาคีวะเป็นลูกของน้องสาวศิลาจารย์ผู้เกิด ในวงศ์ของมารดาผู้สูงส่ง หรือกรณีของจารึกสำโรงที่กล่าวถึงโยคีศรบัณฑิตผู้หลานที่สืบทอด ตำแหน่งโยคีศรบัณฑิตจากสายสกุลทางมารดา จากข้อมูลในจารึกนี้เป็นหลักฐานที่สำคัญ ส่วนหนึ่งว่าการสืบทอดตำแหน่ง และหัวหน้าสายตระกูลนั้น ไม่ได้ขึ้นกับการสืบทอดทางสาย ผู้หญิงหรือผู้ชายแต่ น่าจะเป็นการสืบทอดตามความต้องการของผู้ปกครองเป็นหลัก

3. เนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนา จากเนื้อความโดยรวมของจารึกนี้ทำให้เราทราบว่าพราหมณ์ชยมหา ประธานซึ่งเป็นต้นตระกูลนี้เป็นพราหมณ์ในไวษณพนิกาย เนื่องจาก ในโคลกที่ 1 และ 2 กล่าวสรรเสริญแต่เพียงพระวิษณุและพระลักษมีเท่านั้น และชื่อเทวรูปหลักในปราสาทซึ่งเป็น ตัวแทนของท่านชยมหาประธานและภรรยาของท่าน(ศรีประภา)ทั้งสององค์นั้น ชื่อ ศรีชยตริ วิกรมมหารถและศรีชยตริวิกรมเทเวศวรี ซึ่งชื่อตริวิกรมนี้เป็นปางหนึ่งของการอวตารของ พระวิษณุ (วามนาวตาร) นอกจากเนื้อความในจารึกแล้วลักษณะภาพประดับในปราสาททั้ง

หน้าบัน และทับหลัง ก็มีเนื้อหาสอดคล้องกันที่ล้วนแสดงถึงเรื่องราวของพระวิษณุเกือบทั้งหมด

ภาพที่ 3 ภาพแสดงฐานวางรูปเคารพ ที่มีช่องวางรูปเคารพสองช่องในฐานเดียว

ภาพที่ 4 ภาพแสดงทับหลังแสดงรูปวามนาวตาร

เมื่อพิจารณาจากช่วงเวลาของนิกายฮินดูในอินเดียอยู่ในยุคภักติ ไชษณนิกาย
แบ่งเป็นนิกายย่อย ได้ 4 นิกายย่อย (sampradāya) (SWĀMĪ, 1993) ได้แก่

นิกายย่อย	ผู้นำ	ปี (ค.ศ.)	เทวรูปหลัก
Lakṣmī sampradāya (Śrī sampradāya)	รามานุชะ	1017-1137	พระนารายณ์ พระ ลักษมี
Brahmā sampradāya	มัทรวาจารย์	1238-1317	พระกฤษณะ
Kumāra sampradāya	ศรินิมพารกะ	1130-1200	ราชาฤษณะ
Rudra sampradāya	ศรวิษณุสวามี	1479-1531	ศรินาถจี

ตารางที่ 6 ตารางแสดงนิกายย่อยในไชษณนิกาย

จากในจารึกขอมมหาประธาน ได้แต่งงานในปี ค.ศ. 1165 (ค.ศ. 1243) ซึ่งท่านต้องได้
ศึกษาศาสนาในนิกายของท่านตั้งแต่อยู่ที่บ้านเกิด(นรปติเทศะ) ดังนั้น นิกายที่ท่านนับถือย่อม
ไม่ใช่รุทร สมปรทาย เหลือเพียงสามนิกายแรกนี้อาจเป็นไปได้ และเมื่อพิจารณาถึงข้อความ
ในจารึกที่กล่าวถึงทั้งพระวิษณุและศักติ และรูปเคารพหลักทั้งสองก็เป็นตัวแทนของทั้งบิดา
และมารดาของพระมหาลีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 รวมถึงการบรรยายในจารึกกล่าวถึงการ
เคารพรูปเคารพทั้งสองอย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงเมื่อพิจารณาฐานรูปเคารพที่ปรากฏใน
ปราสาท พบว่าเทวรูปทั้งสององค์นั้น ประดิษฐานอยู่ในฐานเดียวกันแสดงถึงการให้ความ
เคารพเทวรูปทั้งชายและหญิงอย่างเสมอภาคกัน ล้วนบ่งชี้ไปทางนิกายย่อย ลักขมี สมปร
ทาย ซึ่งนิกายนี้ถือว่าศักติของพระวิษณุเป็นเสมือนผู้ติดต่อระหว่างพระวิษณุกับผู้ทีนับถือ
และให้ความสำคัญกับศักติอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับนิกายย่อยอื่น นิกายนี้ เห็นว่าพระ
เจ้าทุกองค์ไม่ว่าจะเป็นพระอินทร์ พระศิวะ หรือแม้กระทั่งพระพุทธรูปเจ้าต่างก็เป็นรูปแบบหรือ
อวตารหนึ่งของพระนารายณ์ทั้งสิ้น จึงอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้นิกายนี้มีความยึดหยุ่นและ
สามารถเข้าได้กับทุกลัทธิ นิกาย และเข้าถึงได้ทุกวรรณะ และสามารถรับใช้กษัตริย์ได้ไม่ว่า
ท่านจะนับถือศาสนาใดก็ตาม ทำให้ท่านและสายตระกูลของท่านสามารถรับใช้กษัตริย์ตั้งแต่
ช่วงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งนับถือพุทธมหายาน ชัยวรมันที่ 8 ที่นับถือไศวนิกาย มาจนถึง
พระเจ้าศรีนทรวรมันและพระเจ้าศรีนทรชยวรมัน ที่นับถือพุทธเถรวาท ได้โดยตลอด ทั้ง ๆ ที่
ในช่วงนี้อาจมีการขัดแย้งในการนับถือของกษัตริย์อย่างรุนแรงจนกระทั่งมีการทำลายรูป

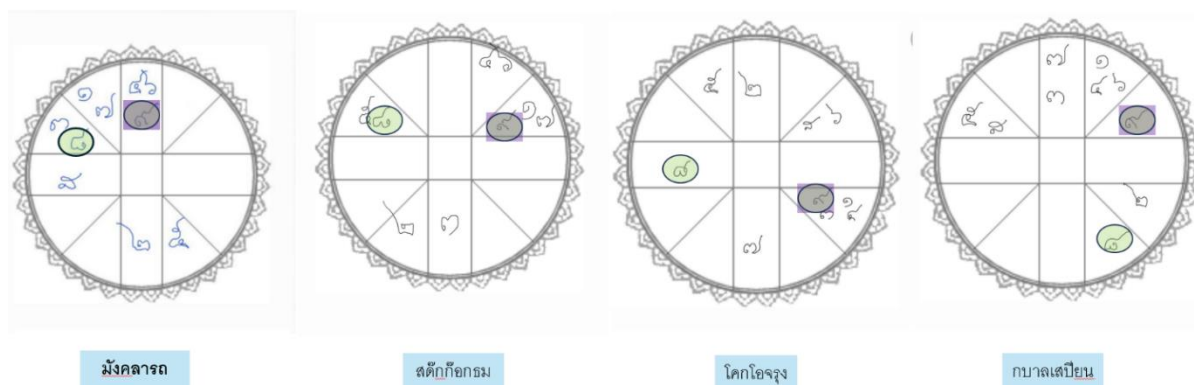
เคารพทางศาสนา (Iconoclasm) แต่ก็ไม่ได้กระทบต่อสายตระกูลของท่านในการรับใช้พระมหากษัตริย์แต่อย่างใด

4. ปฏิทินและฤกษ์ในจารึก จารึกหลักนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตรวจสอบระบบปฏิทินในอาณาจักรกัมพูชา เนื่องจากจารึกหลักนี้ให้ข้อมูลวัน เดือนปี และ ฤกษ์ในการสร้างปราสาทและระบุดาวทุกดวงอย่างครบถ้วน ตั้งแต่พระอาทิตย์จนถึงดาวเกตุ ซึ่งมีจารึกจำนวนไม่มากนักที่มีข้อความเกี่ยวกับวันเดือนปีอย่างครบถ้วนเช่นนี้ เพื่อที่เปลี่ยนวันทางจันทรคติดังกล่าวให้เป็นวันทางสุริยคติแบบปัจจุบัน โดยใช้ในการเทียบปรับตามหนังสือ เถลิงศก 5285ปี คำนวณตามสูตรสุริยยาตร์ ของอาจารย์ทองเจือ อ่างแก้ว(2516) พบว่า ในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือนวิสาข ปี ม.ศ. 1217 ที่ในจารึกนั้นระบุ ตรงกับวันจันทร์ที่ 28 มีนาคม²¹ ซึ่งเป็นวันเถลิงศกพอดี แต่ในจารึกระบุว่าวันดังกล่าวเป็นวันพฤหัสบดี และเมื่อตรวจสอบดาวที่ระบุในฤกษ์เมื่อเปรียบเทียบกับปฏิทินดาราศาสตร์ที่ได้จาก ตาราง swiss ephemeris และ ในโปรแกรม stellarium (Treindl, 2004) พบว่าวันดังกล่าว ไม่ตรงกับฤกษ์ในจารึก แสดงว่า ในจารึกเขมร ไม่ได้ใช้วิธีคำนวณฤกษ์ดวงตามคัมภีร์สุริยยาตร์เช่นเดียวกับที่อาจารย์ทองเจือ อ่างแก้ว คำนวณ

และเมื่อตรวจสอบโดยใช้ตารางของ Jacobi(Hermann, 2018) ซึ่งสร้างตารางจากการคำนวณโดยใช้ Arya siddhanta พบว่าตรงกับวันที่ 6 เมษายน และสอบเทียบกับการใช้ตารางของ Schram (Schram, 1908) ที่ใช้การเปรียบเทียบหรรณจุเลียน โดยไม่ได้ระบุว่าคำนวณตามคัมภีร์ใดอย่างชัดเจน พบว่า ตรงกับวันที่ศุกร์ที่ 29 เมษายน ถ้าตรวจสอบฤกษ์ในปฏิทินดาราศาสตร์ พบว่าจะตรงกับช่วง 28-29 เมษายน ค.ศ. 1295 ดังนั้นพบว่า วิธีการหาหรรณจุเลียนตามแบบ Schram ให้ค่าใกล้เคียงกับดาวในท้องฟ้ามากที่สุด ซึ่งเมื่อนำไปตรวจสอบกับวันในจารึกอื่นๆ ที่มีทั้งวันเดือนปีและฤกษ์ที่พอจะระบุช่วงเวลาได้ ตามข้อมูลของ Billard (Billard & Eade, 2006) ก็พบว่าวิธีนี้ให้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับปฏิทินดาราศาสตร์มากที่สุด จึงน่าจะเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดที่ใช้ในการหาวันทางสุริยคติในจารึกเขมร ในปัจจุบัน

²¹ วันทางสุริยคติในหัวข้อนี้ ใช้วันจูเลียนทั้งหมด ไม่ได้เปรียบเทียบปรับเป็นเกรกอเรียนแบบในปัจจุบัน

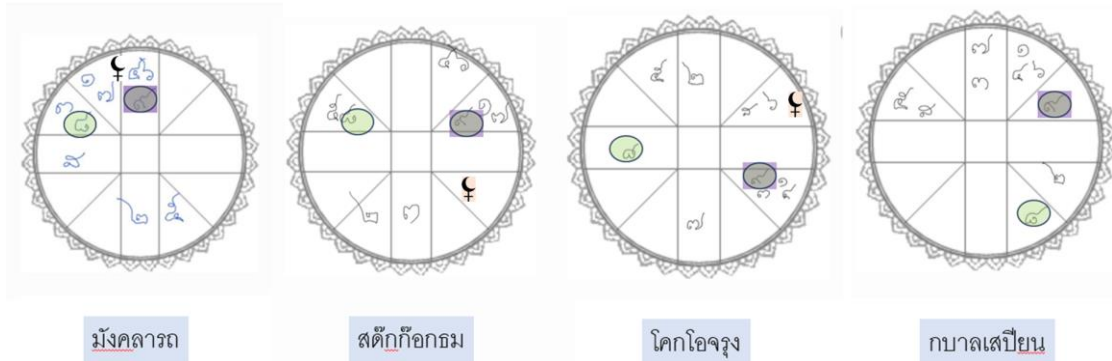
นอกจากนี้ จากการพิจารณาดวงฤกษ์ในจารึกมั่งคการณนี้ พบความผิดปกติที่ต่างไปจากที่เขียนไว้ในคัมภีร์สุริยสิธานตะ(Burgess et al., 1977) ที่กล่าวไว้ว่า ดาวราหูและดาวเกตุเป็นจุดตัดระหว่างวงโคจรของโลกและพระอาทิตย์ ทางขาขึ้นและขาลงตามลำดับ ทำให้ดาวราหูและดาวเกตุ จะต้องเดินในราศีที่ตรงข้ามกันเสมอ แต่ในฤกษ์ของการสร้างปราสาทมั่งคการณนี้ เกตุอยู่ในราศีเมษและราหูอยู่ในราศีเมถุน ไม่ตรงตามคัมภีร์ ซึ่งความผิดปกติของดาวเกตุในจารึกนี้ได้มีนักวิชาการสังเกตและเขียนบทความไว้ เช่น Beer (Beer, 1967) และ Shylaja(B & Ganesha, 2014) ได้วิเคราะห์วงโคจรโลกและพระจันทร์และสรุปว่าดาวเกตุในจารึกนี้น่าจะหมายถึงดาวหางมากกว่าเป็นจุดตัดวงโคจร และเมื่อตรวจสอบพบจารึกเขมรที่มีดวงฤกษ์ระบุดาวเกตุและราหูไว้ 4 ฤกษ์ ได้แก่ จารึกมั่งคการณ (K.567) จารึกสตักก้อกรม ดวงฤกษ์ที่โคกโอรจรง และดวงฤกษ์ที่กบาลเสปียน ดังรูป จากฤกษ์ทั้ง 4 นั้น พบว่า

ภาพที่ 5 ดวงฤกษ์ที่พบในจารึกเขมร เลข 8 แสดงถึงราหู และเลข 9 แสดงถึงดาวเกตุ

ดาวเกตุและราหูในฤกษ์ในจารึกเขมรทั้ง 4 ดาวทั้งสองไม่ได้อยู่ตรงข้ามกันในทุกดวง แสดงว่าการคำนวณดาวเกตุและราหูในฤกษ์ของเขมรนั้นไม่เป็นไปตามคัมภีร์พหุหัสสัมหิตาของอินเดีย เมื่อคำนวณดาวราหูเทียบกับปฏิทินดาราศาสตร์พบว่า ดาวราหูในจารึกทั้งสี่นี้อยู่ในตำแหน่งที่เป็นจุดตัดด้านบนของวงโคจร แต่ที่ไม่ตรงกับปฏิทินและคัมภีร์ คือ ดาวเกตุ เมื่อตรวจสอบการกล่าวถึงดาวเกตุพบการกล่าวถึงวงโคจรที่แตกต่างจากในคัมภีร์พหุหัสสัมหิตา ได้แก่ บทความเรื่อง “An inquiry into the astronomical meaning of Rahu and Ketu” ของ Niu Wei-xing ได้กล่าวถึงบันทึกของจีน ที่ชื่อว่า Qi Yao Rang Zai Jue ที่รวบรวมโดยนักบวชชาวอินเดียในสมัยราชวงศ์ถัง ในปี ค.ศ. 805 ได้บันทึกเรื่องราวของดาว

เกตุและราหูไว้ โดยกล่าวว่าเกตุนั้น เป็น จุดในวงโคจรของพระจันทร์ที่ห่างจากโลกมากที่สุด (apogee) หรือในทางโหราศาสตร์ปัจจุบัน ได้แก่ black moon lilith (☾) แต่เมื่อนำค่า black moon lilith มาตรวจสอบในปฏิทินดาราศาสตร์ ได้ผลดังรูป

ภาพที่ 6 ฤกษ์เปรียบเทียบตำแหน่งดาวเกตุในจาริกเขมรและ Black moon lilith

ซึ่งก็ยังไม่ตรงกับดาวเกตุในดวง ดังนั้น พบว่าการคำนวณดาวเกตุในเขมรนั้นไม่ได้เป็นไปตามคัมภีร์ทั้งสองแห่ง และอาจเป็นเพียงผลรวมหรือตัวแทนของดาวหาง ตามที่คัมภีร์พฤษศยตกได้กล่าวไว้ เช่นเดียวกับที่ Beer ได้ให้ความเห็นไว้ในเบื้องต้น

จากการวิเคราะห์เนื้อหาในจาริกนี้พบ ข้อมูลที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง ศาสนา และระบบปฏิทินของอาณาจักรกัมพูชา อยู่หลายส่วน แต่ข้อมูลเหล่านี้หลายอย่างยังไม่สามารถสรุปได้ในที่นี้ อาจต้องได้รับการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลอื่นๆ เช่นในจาริกอื่นๆ บันทึกเอกสารของชาวต่างชาติที่เข้ามาในช่วงนั้น รวมถึงเอกสารจากอาณาจักรข้างเคียง เพื่อให้ข้อมูลมากพอที่จะสรุปเหตุการณ์ได้

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

จารึกมังคลารถ (K.567) นี้ เป็นจารึกที่มีความสำคัญต่อข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในยุคปลายพระนครของอาณาจักรกัมพูชาเป็นอย่างมาก พบการนำข้อมูลในจารึกนี้ไปใช้อย่างกว้างขวาง แต่กลับได้รับการตีความจารึกนี้และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดเพียงสองครั้ง จากการตรวจสอบจารึกในครั้งนี้

- ในแง่ของการปริวรรต พบการปริวรรตที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น ในโคลกที่ 10 ชื่อ hr̥ṣīkes เดิมปริวรรตไว้ว่า hr̥ṣīkeç แต่ไม่พบการปริวรรตที่มีผลต่อการแปลความที่ต่างกัน
- ในการแก้การแปล พบการแปลที่คลาดเคลื่อน อยู่หนึ่งตำแหน่ง ในปีที่ตั้งรูปเคารพ ในด้านที่ 3 โคลกที่ 27 ปริวรรตไว้ว่า vaiśākhasyādipakṣasya ซึ่งเป็นเดือนวิสาขแต่ Finot แปลเป็นเดือนใจตระแทน ซึ่งมีผลต่อการกำหนดวันที่และฤกษ์
- ในแง่การตีความพบการตีความที่คลาดเคลื่อน เกี่ยวกับรูปเคารพ ในโคลกที่ 23 ที่กล่าวถึงการฉลองพราหมณ์ที่มีอายุ 104 ปี เลยตั้งรูปเคารพที่ปราสาท โดยที่โคลกนี้ต่อจากโคลกที่ 22 ซึ่งกล่าวถึงขยมังคลารถ Finot จึงเข้าใจว่าพราหมณ์นั้นคือขยมังคลารถ และรูปเคารพคือขยมังคลารถกับสุภัทราแม่ของเขาเป็นเหตุให้เขาเรียกชื่อปราสาทนี้ว่าปราสาทมังคลารถ แต่จากการพิจารณาเนื้อความแล้วพบว่า พราหมณ์คนนี้ คือขยมหาประธาน ไม่ใช่ขยมังคลารถ และรูปเคารพสององค์ ในปราสาท ได้แก่รูปแทนขยมหาประธานและศรีประภา บิดาและมารดาของศรีจักรวรรดิราชเทวี ไม่ใช่รูปเคารพของขยมหาประธานและแม่ของเขา
- ในแง่อักขรวิธี พบว่าจารึกนี้ จารขึ้นสองครั้ง โดยด้านที่ 1-3 จารครั้งแรก และด้านที่ 4 จารอีกหนึ่งครั้ง แต่ในช่วงสมัยปลายพระนครทั้งคู่ และอักษรในจารึกนี้เข้ากับยุคของจารึกปลายพระนคร โดยลักษณะของอักษรในช่วงนี้ พบมีลักษณะสัณฐานเป็นเหลี่ยมมน คล้ายสัณฐานของตัวอักษรสมัยสุริยวรมันที่ 2 มีอักษรที่มีลักษณะเด่น ได้แก่ ฉ ที่ขมวดหน้าจะมีขนาดเล็กลง เหลือไม่เกินครึ่งหนึ่งของความสูงตัวอักษร และตัวอักษรที่มีหาง ได้แก่ ช ศ ษ หางจะตัดแนวเส้นด้านขวา ออกไปนอกตัวอักษร
- ในแง่สำริดตะ

- i. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ พบว่า เมืองศรีนครปุระ ไม่ใช่เมืองโยศธรปุระ อย่างที่เดิมเข้าใจและพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงได้ครองราชย์ที่เมืองนี้ในปี ม.ศ. 1102 ก่อนจะได้เมืองโยศธรปุระในอีกสองปีต่อมา และพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ทรงนับถือไสวณิกาย ไม่ใช่พุทธมหายาน
- ii. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดตำแหน่ง พบการสืบทอดตำแหน่งราชการ ไม่ได้เป็นไปตามสายตระกูลบิดาหรือมารดาแต่อาจจะขึ้นกับความพอใจของ พระมหากษัตริย์ และพบการใช้ตำแหน่ง ยุพราช เป็นตำแหน่งทางรัชทายาท ซึ่ง อาจไม่ใช่การสืบทอดทางราชโอรส
- iii. ทางศาสนา พบว่าจารึกนี้แสดงนัยเกี่ยวกับสายตระกูลนี้ ว่าเป็นไวษณพนิกาย โดย อยู่ในนิกายย่อย ศรีสัมปทายะ
- iv. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับวันเดือนปี พบว่าการสอบเทียบวันเดือนปีในจารึกเขมร การใช้ ตารางของ Schram ในการเทียบวันทรคุณจูเลียน ให้ค่าที่ใกล้เคียงกับดาวบน ท้องฟ้าตามวันในจารึกมากกว่าวิธีอื่นที่นำไปใช้ตรวจสอบ
- v. ดาวเกิดในจารึกเขมร ไม่ใช่จุดตัดวงโคจร (Descending node) หรือ จุดที่ดวง จันทร์ห่างจากโลกที่สุด (Black lilih) ตามบันทึกในสุริยสีทธานตะหรือคัมภีร์ของ จีน

ข้อเสนอแนะ

การพิจารณาเนื้อหาในจารึกนี้ เนื่องจากจารึกไม่ได้บอกข้อความทางประวัติศาสตร์อย่าง ชัดเจน การวิเคราะห์จากเนื้อหาจารึกหลักเดียว อาจจะทำให้ตีความคลาดเคลื่อนได้ ซึ่งจะสามารถ เพิ่มความถูกต้องได้จากการพิจารณาจารึกและเอกสารอื่นๆ ในช่วงใกล้เคียงกันอย่างละเอียด งานวิจัย ชี้นี้แม้จะปริวรรตและแปลจารึกนี้ใหม่แต่ในการวิเคราะห์นั้น จารึกอื่นๆหรือเอกสารที่นำมาใช้ ได้ใช้ การปริวรรตและแปลจากของเดิม ซึ่งอาจมีความคลาดเคลื่อนในการตีความ เหมือนเช่นที่พบการ ตีความคลาดเคลื่อนของผู้แปลในอดีต เช่น เรื่องรูปเคารพและปราสาทว่าควรจะเป็นชยมหาประธาน ไม่ใช่ชยมังคลารถ เป็นต้น ทำให้อาจมีความคลาดเคลื่อนในการวิเคราะห์ได้

การวิเคราะห์ตัวอักษรของยุคสมัยนี้เป็นเพียงการวิเคราะห์เบื้องต้น ใช้เพียงจารึกเท่าที่หาได้ ทำให้ได้จารึกที่อาจจะมีเนื้อความสั้นและบางส่วนอยู่ไกลจากตัวโยธธรรปุระ ซึ่งระยะทางที่ห่างจากเมืองหลวง ปลายมือของผู้จารว่าเป็นคนในท้องถิ่นหรืออาลักษณ์หลวง ก็จะมีผลต่อการวิเคราะห์รูปแบบตัวอักษร ถ้าจะวิเคราะห์หารูปแบบที่ชัดเจนต้องใช้จำนวนสำเนาจารึกมากกว่านี้ เพื่อตรวจสอบว่าการวิเคราะห์เบื้องต้นที่ทำนี้มีความถูกต้องน่าเชื่อถือเพียงใด

รายการอ้างอิง

- B, S., & Ganesha, G. (2014). Records of Ketu in stone inscriptions. *Current science*, 107, 1751-1753.
- Barth, A. (1885). *Inscriptions Sanscrites Du Cambodge*. Creative Media Partners, LLC.
- Beer, A. (1967). Astronomical dating of works of art. *Vistas in Astronomy*, 9, 177-223.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0083-6656\(67\)90028-1](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0083-6656(67)90028-1)
- Billard, R., & Eade, J. C. (2006). Dates des inscriptions du pays khmer. *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, 93, 395-428. <http://www.jstor.org/stable/43734052>
- Briggs, L. (1999). *The Ancient Khmer Empire*. White lotus.
- Burgess, E., Gangooly, P., & Sengupta, P. (1977). *The Sūrya siddhānta : a text-book of Hindu astronomy*.
- Chandler, D. P. (1993). *A History of Cambodia*. Silkworm Books.
- Clark, J., & Jūlān, Ā. (2007). *Bayon: New Perspectives*. River Books.
- Coedes, G. (1937). *Inscriptions du Cambodge* (Vol. I-VIII).
- de Lajonquière, E. L. (1911). *Inventaire descriptif des monuments du Cambodge*. E. Leroux.
- EFEQ. (2017). *Corpus des inscriptions khmères* <https://cik.efeo.fr/wp-content/uploads/2017/04/Inventaire-CIK-09042017.pdf>
- Finot, L. (1925). Inscriptions d'Ankor. *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, 289-409. https://www.persee.fr/doc/befeo_0336-1519_1925_num_25_1_3058
- Glaize, M. (1993). Tremmel, Nils. *The Monuments of the Angkor Group*.
- Golzio, K.-H. (2004). *Inscriptions of Campa - based on the editions and translations of Abel Bergaigne, Étienne Aymonier, Louis Finot, Édouard Huber and other French scholars and of the work of R. C. Majumdar*. Shaker Verlag.
- Hermann, J. (2018). *Hermann Jacobi - The Computation of Hindu Dates in Inscriptions & C 1892*. hansebooks.
- Jenner, P. N., & Linguistics, A. N. U. P. (2009). *A Dictionary of Angkorian Khmer*. Pacific Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, The Australian National University.

- Ledgerwood, J. L. (1995). Khmer Kinship: The Matriliney/Matriarchy Myth. *Journal of Anthropological Research*, 51(3), 247-261.
<https://doi.org/10.1086/jar.51.3.3630360>
- Lustig, E. (2011). Using Inscription Data to Investigate Power in Angkor's Empire. *Aséanie, Sciences Humaines En Asie Du Sud-Est*, 27, 35-66.
- Majumda, R. C. (1953). *Inscription of Kambuja*. Asiatic society.
- Micheal, V. (2006). BAYON: New Perspectives Reconsidered. *Semantic Scholar*.
- Pou, S. (1981). INSCRIPTIONS KHMERES K. 144 ET K. 177. *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, 70, 101-120.
- Saveros, P. (2002). *Nouvelles inscription du Cambodge* (Vol. I-IV).
- Schram, R. G. (1908). *Kalendariographische Und Chronologische Tafeln*. Creative Media Partners, LLC.
- Sircar, D. (1960). *Indian Epigraphical Glossary*. Creative Media Partners, LLC.
- SWĀMĪ, P. (1993). *THE FOUR VAISNAVA SAMPRADĀYAS* (2nd ed.). VAISNAVA INSTITUTE FOR HIGHER EDUCATION.
- Treindl, D. K. A. (2004). *SWISS EPHEMERIS*
https://www.astro.com/swisseph/swephe_e.htm
- U-tain, W. A. (2012). *Sanskrit names in cambodian inscriptions* UNIVERSITY OF PUNE]. PUNE.
- เซอเม แก้วคล้าย. (2527). จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7. กรมศิลปากร.
- ณัฐพล บ้านไร่, & ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย. (2021). ภูตสังขยาในคัมภีร์พหุทัตปาราศรโหราศาสตร์. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 18(1), 35-46.
- ทรงธรรม ปานสกุล. (2011). การศึกษาชื่อสถานที่ในอาณาจักรเขมร มหาวิทยาลัยศิลปากร]. กรุงเทพฯ.
- ทองเจือ อ่างแก้ว. (2516). เถลิงศก 5285 ปี. ชวนะการพิมพ์.
- อำมาตย์เอก พระยาปริยัติธรรมธาดา , & พัน จันทนุมาศ (1971). พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ; และ, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)นาถ กระจายทอง. กรุงเทพมหานคร การพิมพ์.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

ฉิติ เขาวนลิขิต

วุฒิการศึกษา

แพทยศาสตรบัณฑิต คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

วุฒิบัตรศัลยศาสตร์ทั่วไป กรมการแพทย์

วุฒิบัตรศัลยศาสตร์ตกแต่ง โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

ผลงานตีพิมพ์

Suwajo, Poonpissamai MD; Ratanalert, Worapon MD; Sooksatian, Krerkrit MD;

Uerpairojkit, Ketchada MD; Dusitanond, Navipa MD; Chaovanalikit, Thiti MD; Jindarak,

Sirachai MD; Udomsawaengsup, Suthep MD. Pedicled Peritoneal Flap Vaginoplasty in

Male-to-Female Gender Affirmation Surgery: A Case Report. Female Pelvic Medicine & Reconstructive Surgery 26(8):p e23-e26, August 2020.

Chaovanalikit, Thiti and Wirairat, Kantapon and Sriswadpong, Papat. Quality of Life,

Self-Esteem, and Depression Among Thai Transgender Women Before and After Male-

to-Female Gender Confirmation Surgery: A Prospective Cohort Observational

Study. Sexual Medicine 10(4) :10533, Aug 2022.

Luanraksa, Sivati; Jindatanmanusan, Punyanuch; Boonsiri, Tanit; Nimmanon, Thirayost;

Chaovanalikit, Thiti; Amutti, Pasra. An MMP/TIMP ratio scoring system as a potential

predictive marker of diabetic foot ulcer healing. Journal of Wound Care 27(12): p. 849-

855, Dec 2018.

ฉิติ เขาวนลิขิต และกัณฑ์ ศัชชิวมา. (2567). "เมืองศรีนครราชปุระในจารึกมังกลารด (k.567): ข้อ

สันนิษฐานใหม่เกี่ยวกับชื่อและสถานที่ตั้ง"

ในการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ปีที่ 16 หัวข้อ "การวิจัยระดับ

บัณฑิตศึกษา : พลังแห่งการพัฒนาท้องถิ่น" จัดโดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,

ฉบับที่ 16 (30 มีนาคม 2567): 71 - 79.

